★ પ્રકાશન નં. ૩૧૮ ★

વ લંય્યુઅખ્ખિરલ્લા–હુ નફ્સન્ ઇઝા જા–અ અ–જ–લુહા

ઔર અલ્લાહ તઆલા કિસી શખ્સકો જબ કે ઉસકી મીઆદ (નિયુક્ત મુદત) આ જાતી હૈ તો હરગિઝ મુહલત નહીં દેતા. (કુર્આન મજીદ)

હાસિબૂ કબ્લ અન્ તુહાસબૂ

અપના મુહાસબા'કર લો, ઈસસે કબ્લ કે તુમ્હારા મુહાસબા' કિયા જાએ. (હદીષ)

મૌત ઔર અઝાબે કબ્રકે ઈબ્રતનાક મનાઝિર ઔર વાકિઆત

(મૌત અને અઝાબે કબ્રનાં બોધપ્રદ દશ્યો અને બનાવો)

મુરત્તિબ :

મુહતરમ જનાબ પ્રૉફેસર ડાકટર નૂર અહમદ સા. ''નૂર''

લિપ્યંતરકાર :

હસન ભડકોદ્રવી

પ્રકાશન વિભાગ

દારુલ ઉલૂમ ભરૂચ, મહમૂદનગર

મુ. પો. કંથારીઆ–૩૯૨ ૧૬૨ તા. જિ. ભરૂચ

ફેહરિસ્તે મઝામીન

ઉન્વાન	સફા નંબર

ઉન્વાન	સફા નંબર

મકતાબ-એ-અશરફ

ગર્ઝે ઈશાઅત

ઈસ કિતાબકી ઈશાઅતકા મકસદ યહ હૈ કે મૌતકે તઝકિરે ઔર ઉસકી યાદસે દિલમેં નરમી, આખિરતસે ઉન્સ ઔર દુન્યાકી બે–ષબાતી ઔર બે–રગબતીકા એક ઐસા યકીન પૈદા હો જાએ, જિસકી વજહસે હમારે તમામ ગુનાહોંકી જળ કટ જાએ ઔર હમ રુજૂઅ ઈલલ્લાહ હો જાએં ઔર આખિરતકી આનેવાલી ઝિંદગીકો અપની અસલી ઝિંદગી સમઝ કર ઉસકી ફિક્રો–ઈસ્લાહમેં હમા–તન મસ્રૂફ હો જાએં ઔર ઉસકે લિએ ઈસ દુન્યાવાલી ઝિંદગીમેં ફૂંક ફૂંક કર શરીઅતકે મુતાબિક કદમ રખ્ખેં ઔર હકીકતન્ ઝિંદગીકા મકસદ યહી હૈ. ખૂદ અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ ઈરશાદ ફરમાતે હૈં :

''વમા ખલક્તુલ જિન્ન વલ્ ઇન્સ ઇલ્લા લિયઅ્બુદૂન.''

શબ્દાર્થ : ***ઉન્સ*** *: પ્રીતિ–સ્નેહ–ઓતપ્રોતતા/* ***બે–ષબાતી*** *: ક્ષણભંગુરતા–નશ્વરતા–અસ્થાયીપણું/* ***બે–રગબતી*** *: અનિચ્છા–નિઃસ્પૃહતા/* ***રુજૂઅ ઇલલ્લાહ*** *: અલ્લાહ સમક્ષ રજૂ થવું–ધ્યાનસ્થ થવું /* ***હમા–તન*** *: એકચિત્ત–એકાગ્ર–તલ્લીન/* ***મસ્રૂફ*** *: મશગૂલ–મગ્ન*

[ઔર હમને તમામ ઈન્સાનોં ઔર જિન્નાતકો સિર્ફ અપની ઈબાદતકે લિએ પૈદા કિયા હૈ.]

સાદિકુલ મસ્દૂક નબીએ કરીમ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કા ઈરશાદ હૈ :

''અક્ષિરૂ મિન ઝિક્રિ હાઝિમિલ્લઝ્ઝાત.''

[લઝઝતોંકો મિટાનેવાલી (ચીઝ)કા ઝિક્ર કષ્રતસે કરો.]

યા'ની મૌતકી યાદ ઔર ઉસકે ઈબ્રતનાક વાકિઆતસે અપની દુન્યાવી લઝઝતોંકો મુકદ્દર કરો, તાકે તુમ્હારા મયલાન ઉન્કી જાનિબસે હટ જાએ ઔર ખુદા તઆલાકી તરફ યક્સૂઈકે સાથ મુતવજ્જેહ હો જાઓ.

હઝરત અનસ (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ) ફરમાતે હૈં કે આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને ફરમાયા :

''અક્ષિરૂ ઝિક્રલ્ મવ્તિ, ફઇન્નહૂ યુમહ્હિસુઝ્ઝુનૂ-બ વ યુઝ્હિદુ ફિદ્દુન્યા.''

(અઝ જામિઉસ્સગીર)

[મૌતકો કષ્રતસે યાદ કરો, કે વહ ગુનાહોંકો ખત્મ કર દેતી હૈ ઔર દુન્યાસે બે-રગબત કર દેતી હૈ.]

નીઝ ફરમાયા :

શબ્દાર્થ : ***કષરત*** *: વિપુલતા-પુષ્કળ /* ***મુકદ્દર*** *: મલિન-ગંદુ /* ***મયલાન*** *: આકર્ષણ-ઝોક*

''કફા બિલ્મવ્તિ વાઈઝન્.''

[બસ મૌત કાફી હૈ નસીહતકે લિએ.]

આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમસે એક અન્સારી સહાબી (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ)ને દરયાફ્ત કિયા કે હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ! લોગોંમેં સબસે ઝિયાદહ દાના ઔર બુઝુર્ગ કોન હૈ ? આપ (સલ.)ને ફરમાયા : ''જો મૌતકો કષ્રતસે યાદ કરે ઔર ઉસકી તૈયારી સબસે ઝિયાદહ કરે.''

એક સહાબી (રદિ.)સે આપ (સલ.)ને ઈરશાદ ફરમાયા :

''યા તારિકુ ઇસ્તઇદ્ લિલ્ મવ્તિ કબ્લલ્ મવ્તિ.''

[અય તારિક ! મૌતસે પેહલે મૌતકી તૈયારી કર લો.]

હઝરત કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ મૌતકો પેહચાન લેતા હૈ, ઉસ પર દુન્યાકી મુસીબતેં ઔર રંજ આસાન હો જાતે હૈં ઔર હઝરત સફિય્યહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે એક અવરતને હઝરત ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન આઈશહ સિદ્દીકહ (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હા)સે અપની સખ્ત દિલીકી શિકાયત કી. આપને ઉસકો ફરમાયા કે મૌતકો યાદ કિયા કર, તેરા દિલ નરમ હો જાએગા. ઉસને ઐસા હી કિયા. વહ નરમ દિલ હો ગઈ. ફિર વહ હઝરત આઈશહ (રદિ.)કી શુક્રગુઝારીકે લિએ આઈ. *(તબરાની–ઈબ્ને માજહ)*

એક ઔર હદીષ શરીફમેં આતા હૈ :

''ઝૂરુલ્ કુબૂ-ર ફ-ઇન્નહા તુઝક્કિરુકુમુલ્ આખિર-ત.'' *(ઈબ્ને માજહ)*

[કબ્રોંકી ઝિયારત કિયા કરો, ઈસ લિએ કે વહ તુમકો આખિરત યાદ દિલાનેવાલી હૈં.]

યા'ની ઉન્કી (મુર્દોંકી) સૂરતેં, અહદે, બંગલે, જાઈદાદ, બાગાત, હશમ-હઝમ, નાઝો-નિઅમ ઔર આરામો-રાહતકો યાદ કરે ઔર સોચે, કે અબ મિટ્ટીને ઉન્કી વહ ખૂબસૂરતી ઔર જાહો-જલાલ સબ ખાકમેં મિલા દી. ઉન્કે અઅ્ઝાઅ્ કબ્રોંમેં મુતફર્રિક ઔર બોસીદહ હો ગએ. ઉન્કા કુછ નિશાન બાકી ન રહા. ઐસી ઐસી ઉમ્દા ઔર આરામો-રાહતકી ચીઝોંકો છોડ કર ખાલી હાથ ચલે ગએ. અબ ઉન્કે સાથ સિર્ફ ઉન્કે આ'માલ હૈં, જો ઉન્હોંને દુન્યામેં કિએ થે.

યહ સબ બાતેં હમેં મા'લૂમ હૈં, લેકિન ઈસ્તિહ્ઝાર નહીં. હુબ્બે દુન્યા ઔર માલકી કષ્રતને હમેં ઈસસે ગાફિલ કર દિયા હૈ. દિન-બ-દિન હમ પર બે-હિસ્સી છાઈ જા રહી હૈ. આઈએ, હમ સબ ઈસ કિતાબચે કે ઝરીઅહ દૂસરોંકે હૈરત-અંગેઝ ઔર ઈબ્રતનાક વાકિઆતસે સબક હાસિલ

શબ્દાર્થ : ***હશમ હઝમ*** *: નોકર-ચાકર /* ***નિઅમ*** *: નેઅમતો /* ***અઅ્ઝાઅ્*** *: અવયવો-અંગો /* ***મુતફર્રિક*** *: વેરવિખેર -ક્ષતવિક્ષત /* ***બોસીદહ*** *: સડી ગયેલું-ક્ષીર થયેલું /* ***ઇસ્તિહ્ઝાર*** *: યાદ રાખવું- યાદ દાશ્ત /* ***બે-હિસ્સી*** *: સંવેદનહીનતા-જડતા.*

કરેં. ખૂદ ભી પઢેં ઔર અપને ઘરવાલોંકો ન સિર્ફ ઉસકે પઢનેકી તલકીન કરેં, બલકે ખૂદ ઉન્કો પઢ કર સુનાએં, ઔર અપની બે–હિસ્સી ઔર ગફલતકો દૂર કરેં, ઔર અલ્લાહ તઆલાકો રાઝી કરનેવાલે તમામ અહકામાત બજા લાકર આનેવાલી દાઈમી ઝિંદગીકો સંવારેં.

ફઅ્તબિરૂ યા ઊલિલ્ અબ્સાર.

અય અક્લવાલો ! ઈબ્રત હાસિલ કરો :

ઐસે રહે યા કે વૈસે રહે
વહાં દેખના હૈ, કે કૈસે રહે

વમા તવફીકી ઈલ્લા બિલ્લાહિ અલયૂહિ તવક્કલ્તુ વ ઈલયૂહિ ઉનીબ.

શબ્દાર્થ : *તલકીન : ઉપદેશ.*

કબ્રકી ઝિંદગી ઔર મૌતકે ચંદ મનાઝિર

મૌતકી હકીકત

મૌતકી હકીકત ફના નહીં, બલ્કે એક જહાંસે દૂસરે જહાંમેં ઈન્તિકાલ હૈ. ઉર્ફે આમમેં ઈસી લિએ મૌત ઔર ઈન્તિકાલ મુતરાદિફ ઈસ્તિઅ્માલ હોતે હૈં. મૌતકે વક્ત અગર્ચે રૂહ ઈન્સાની જિસ્મસે નિકલ જાતી હૈ, મગર રૂહકા તઅલ્લુક ઈસ બદનસે કાઈમ રહતા હૈ. ઔર મુર્દહ ઈસી તઅલ્લુકકે બાઈષ રાહત યા અઝાબે કબ્રકા ઈહસાસ વ ઈદ્રાક કરતા હૈ. ગો દૂસરે ઈન્સાન આમ તૌર પર ઉસ મુર્દેકી અસ્લ કેફિયાત ઔર રૂહો-જિસ્મકે તઅલ્લુકસે બે-ખબર હોતે હૈં. કભી કભી અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂ, અપને બંદોંકે ઈમાનો-યકીનમેં પુખ્તગી ઔર બા'ઝ દીગર હિકમતોંકે પેશે નઝર મય્યિતકી રૂહો-જિસ્મકે ઈસ

શબ્દાર્થ : ***ઇન્તિકાલ*** *: સ્થળાંતર /* ***ઉર્ફે આમ*** *: લોકાચાર-લોકરીતિ /* ***મુતરાદિફ*** *: પર્યાય-સમાનાર્થ /* ***બાઇષ*** *: કારણ-નિમિત્ત /* ***ઇદ્રાક*** *: જ્ઞાન-અનુભૂતિ.*

તઅલ્લુકકો ઝાહિર ભી ફરમા દેતે હૈં, જો ઝાહિર–બીં ઔર ઝાહિર–પરસ્ત અફરાદકે લિએ ઈબ્રત વ સુર્મ–એ–બસીરતકા કામ દેતા હૈ. તારીખી તૌર પર ઐસી બે–શુમાર શહાદતેં મવજૂદ હૈં. મષલન્....

અસ્હાબુલ ઉખ્દૂદકે એક નવજવાનકા વાકિઅહ

હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ)કી ખિલાતફમેં નજરાનકે એક આદમીને એક ખંડર ખોદા તો દીવારકે નીચે એક મુર્દહ નવજવાન બેઠા હુવા પાયા, જિસને અપની કનપટ્ટી પર હાથ રખ્ખા હુવા થા ઔર એક ઉંગલીમેં અંગુશ્તરી ભી થી, જિસ પર "અલ્લાહુ રબ્બી" લિખા હુવા થા. નજરાનકે લોગોંને યહ સારા વાકિઅહ હઝરત ઉમર ફારૂક (રદિ.)કી ખિદમતમેં લિખ ભેજા, તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઉસ નવજવાનકો ઉસી હાલત પર રખ્ખા જાએ.

(ફાઈદહ) : ઉસ નવજવાનકા નામ અબ્દુલ્લાહ અત્તામિર થા ઔર યહ ઉન નવજવાનોંમેં થા, જો અસ્હાબુલ ઉખ્દૂદકા શિકાર હૂએ થે, જિન્કા ઝિક્ર સૂરતુલ બુરૂજમેં હૈ.

શબ્દાર્થ : ***ઝાહિર–બીં*** *: કેવળ બાહ્ય રૂપ જોનાર /* ***ઝાહિર–પરસ્ત*** *: કેવળ બાહ્ય રૂપ પર મુગ્ધ થનાર /* ***અફરાદ*** *: અનેક વ્યક્તિઓ /* ***કનપટ્ટી*** *: કાનપટ્ટી /* ***અંગુશ્તરી*** *: વીંટી*

શુહદાએ ઉહુદકી અજીબો-ગરીબ કેફિયત

હઝરત અમીર મુઆવિયહ (રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હૂ)કે ઝમાનામેં જબ મયૂદાને ઉહુદમેં ઝેરે ઝમીન નહર ખોદી ગઈ તો :

(૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર ઔર અમ્ર જમૂહકી નઅશ બિલ્કુલ સલામત ઈસી તરહ નિકલી કે ઝખમ પર હાથ રખ્ખા હુવા થા. જબ હાથ હટાયા ગયા તો ખૂન બેહ નિકલા ઔર થોળી દેર બા'દ હાથ વહીં જાકર ચિપક ગયા.

(૨) હઝરત જાબિર ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ (રદિયલ્લાહુ અન્હુમ)ને ફરમાયા કે જબ હઝરત અમીર મુઆવિયહ (રદિ.)ને વહ નહર ખોદનેકા ઈરાદા ફરમાયા તો ફરમાયા કે અપને અપને શુહદાઅ્કો યહાંસે હટા લિયા જાએ, તો જિન લોગોંને અપને રિશ્તાદારોંકી કબ્રોંકો ખોદ કર વહાંસે નિકાલા, તો વહ સારે કે સારે ઐસે થે જૈસા કે અભી અભી ગુસલ દિયા ગયા હો. ઉન્કે બદનોંસે પાની નિચળ રહા થા. એક શહીદકે પાઉં પર ગલતીસે કુદાલ લગ ગયા તો ઉસસે તાઝા ખૂન બેહ નિકલા.

(અલ મુસન્નફ : ૩/૫૩૭, વફાઉલ વફા : ૨/૧૧૭)

ઈન વાકિઆતકે બા'દ અબૂ સઈદને ફરમાયા કે અબ કોઈ મુન્કિર હયાતે શુહદાઅ્સે ઈન્કાર ન કર સકેગા.

શબ્દાર્થ : *નિચળના : નીતરવું-ટપકવું / કુદાલ : કોદાળી*

(૩) મશહૂર મુહદ્દિષ, મુફસ્સિર, મુઅર્રિખે ઈસ્લામ અલ્લામહ ઈબ્નુલ જવઝી (રહ.)ને અપની મકબૂલ ઔર મશહૂર–તરીન કિતાબ "અલ મુન્તઝમ"મેં કઈ નાદિર વાકિઆતકા ઝિક્ર ફરમાયા હૈ, જિનમેંસે સિર્ફ દો દર્જ કિએ જાતે હૈં :

દફનકે બા'દ દો બારહ ઝિંદગી

(૧) મુહમ્મદ ઈબ્ને યહ્યા એક શખ્સ ફૌત હો ગયા. ઉસકો દફન કર દિયા ગયા. રાતકો કફન ચોરોંને ઉસકી કબર ખોદી તો વહ અચાનક બેઠ ગયા ઔર દોળતા હુવા ઘર આ પહુંચા. કાફી ઝમાના તક ઝિંદા રહા. ઉસકો "હામિલુ કફનિહી" કહા જાતા થા (યા'ની વહ આદમી જો અપના કફન ઉઠાકર લે આયા).

(૨) ઈસી તરહ એક આદમીકો દફન કિયા ગયા. દફનકે બા'દ જબ કફન ચોરોંને ઉસકી કબર ખોદી તો વહ ઝિંદા હો કર ભાગ આયા. ફિર કાફી ઝમાના ઝિંદા રહા. ઉસકો અલ્લાહ તઆલાને એક બેટા ભી દિયા, જિસકા નામ માલિક થા. *(જિ. ૬/સ. ૧૧૪)*

શબ્દાર્થ : *મુઅર્રિખ : ઈતિહાસકાર–ઈતિહાસ લેખક*

દલાઇલુલ ખયરાતકે મુરત્તિબકા સત્તર (૭૦) સાલ બા'દ ભી સહીહો-સાલિમ રહના

દલાઈલુલ ખયરાતકે મુરત્તિબ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ સુલયમાન–રહમતુલ્લાહિ અલયહ–કા વિસાલ ૮૦૦ હિજરીમેં સો બરસકી ઉમરમેં હુવા, મગર સત્તર (૭૦) સાલ બાદ ઉન્કી મય્યિતકો મરાકશ લે જાનેકે લિએ જબ કબરકો ખોદા ગયા તો બદન ઔર કફન બિલકુલ સહીહો–સાલિમ થા. *(મકાતીબે શયખુલ ઈસ્લામ : ૨/૨૩૧)*

ગુજરાતકે વલિય્યુલ્લાહકા અજીબ વાકિઅ-એ-મૌત

ગુજરાતકે એક વલિય્યુલ્લાહ સાલિહ ખાનજીવ સિદ્દીકીકો ગુજરાતકે ઝાલિમ હાકિમને ફાંસીકા હુકમ દિયા. જૂં હી આપકે ગલેમેં ફાંસીકા ફંદા ડાલા ગયા તો આપને કલિમ–એ–શહાદત પઢના શુરૂ' કિયા. આપકા બદન ઝમીનસે ઉઠાયા ગયા ઔર રૂહ પરવાઝ કર ગઈ, મગર જબ ફંદા નરમ હોનેકે બા'દ બદન ઝમીન પર આ લગા તો આપકે બદનમેં રૂહકા ઈઆદહ હુવા ઔર આપને કલિમ–એ–શહાદતકા બાકી હિસ્સા ભી પઢ લિયા.

(નુઝહતુલ ખવાતિર : ૪/૧૦૨)

શબ્દાર્થ : ***વિસાલ :*** [redacted]*–મૃત્યુ /* ***ઇઆદહ :*** *પરત થવું–પુનરાવૃત્તિ.*

યહ તમામ વાકિઆત તારીખકે સફહાતમેં સહીહ અસ્નાદકે સાથ મવજૂદ હૈં, જિનમેં શક્કો–શુબહકી કોઈ ગુંજાઈશ નહીં, મગર ઈન્સાન ફિત્રતન્ અપને મુશાહદહ યા મુશાહદહ કરનેવાલેકે બ–રાહે રાસ્ત બયાન ઔર અખબારસે ઝિયાદા અષર–પઝીર હોતા હૈ. ઈસ સિલસિલામેં હમારે કાબિલે ઈહ્તિરામ ઔર નિશ્તર મેડીકલ કાલેજ મુલતાનકે પ્રોફેસર આફ (OF) મેડીસીન ડાકટર નૂર અહમદ ''નૂર'' સાહિબને અપને બા'ઝ ચશ્મ–દીદ વાકિઆત સુપુર્દે કલમ કિએ હૈં, જો બ–શુક્રિયહ ''અલ ખૈર'' મુલતાન શાઈઅ્ કિએ જા રહે હૈં. અલ્લાહ તઆલા હમેં ઈમાનો–યકીન, નૂરો–મઅરિફત ઔર અપની રઝા વ મુહબ્બતવાલી પાકીઝા ઝિંદગી અતા ફરમાએં ઔર દુન્યવી, બરઝખી ઔર ઉખ્રવી ઝિંદગિયોંમેં અપની રઝાકી દોલતસે માલામાલ ફરમાએં, આમીન ષુમ્મ આમીન !

[બ–કલમ મુદીર ''અલ ખૈર'' હઝરત મવલાના મુહમ્મદ અઝહર સાહિબ મદ ઝિલ્લુહુમ]

શબ્દાર્થ : **અસ્નાદ** : સનદનું બહુવચન / **ફિત્રતન્** : કુદરતી રીતે–પ્રાકૃતિક રીતે / **મુશાહદહ** : પ્રત્યક્ષ દર્શન–જાતઅનુભવ / **અષર–પઝીર** : પ્રભાવિત થવું / **ચશ્મ–દીદ** : નરી કે સગી આંખે નિહાળનાર–પ્રત્યક્ષ દર્શી / **સુપુર્દે કલમ** : કલમબદ્ધ કરવું.

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

કબ્રો-હશ્રકી બાતેં ઔર આજકલકા માહોલ

દુન્યામેં હર કિસમકે લોગ મિલતે હૈં, મગર મૌતકા મુન્કિર કોઈ નહીં મિલતા. દુન્યામેં આનેવાલા હર શખ્સ મૌતકો બરહક સમઝતા હૈ, કયૂં કે યહ આમ મુશાહદેકી બાત હૈ કે દુન્યાકી હર ચીઝ, ચાહે વહ જાનદાર હૈ યા બે–જાન, ફનાકી તરફ રવાં દવાં હૈ. મૌતકે બા'દ ઈન્સાનકે સાથ કયા મુઆમલા પેશ આનેવાલા હૈ, કબ્રમેં ઉસકા કયા હાલ હોગા ઔર ફિર યવ્મે હિસાબકો યહી ઈન્સાન કયૂં કર ઉઠ ખળા હોગા. યહ ઐસી બાતે હૈં જો હમારે મુશાહદેમેં નહીં, લેકિન અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે દુન્યામેં મબ્ઊષ હોનેવાલે હર નબી અલયહિસ્સલામને ઔર સબસે આખિરમેં ખાતમુન્નબિય્યીન હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ઈન સબ મરાહિલકો તફસીલકે સાથ બયાન ફરમાયા. કુર્આને કરીમમેં ભી અલ્લાહ તઆલાને

શબ્દાર્થ : *મરાહિલ : તબક્કાઓ–શ્રેણીઓ.*

બાર બાર ઉન્કા ઝિક્ર ફરમાયા. મૌતકે બા'દ દો બારહ ઝિંદા હોને પર ઔર યવ્મે હિસાબ પર દિલસે ઈમાન લાના હર મુસલમાનકે લિએ ઝરૂરી હૈ. આજકલકે માહોલમેં અગર કિસીસે કબ્રો–હશ્રકી બાત કી જાએ તો અવ્વલ તો વહ સુનતા હી નહીં, અગર સુનતા હૈ તો તવજ્જુહ નહીં દેતા યા ફિર ઐસા તઅષ્ષુર મિલતા હૈ કે ગોયા યહ કબ્રો–હશ્રકા મુઆમલા કિસી દૂસરેકે સાથ પેશ આના હૈ.

આંખોં દેખા હાલ

બ–તોરે ડાકટર મૈંને તક્રીબન્ એક સો (૧૦૦) મુસલમાનોંકો અપને સામને મરતે દેખા ઔર મૈં ઈસ જુસ્તજૂમેં રહા કે ઈસ મરનેવાલેકે આખિરી અલ્ફાઝ ક્યા હૈં ? સો (૧૦૦) મુસલમાનોંમેંસે સિર્ફ તીનકો આખિરી વક્ત કલિમહ નસીબ હુવા. ઉન્કે અલાવા બાકી તમામ દુન્યાકી બાતેં કરતે હૂએ ચલે ગએ. મષલન્ કિસીને મિલ્ક–શેક માંગા તો કોઈ ગાને ગા રહા થા. કોઈ ફિલ્મી કિરદારોંકા નામ બાર બાર લે રહા થા ઔર કોઈ રીડર ડાઈજેસ્ટ માંગ રહા થા ઔર કોઈ શુફ્અહ ઔર ઝમીનદારીકે મુઆમલાતકા ઝિક્ર કર રહા થા.

મેરી પિછલી ચાલીસ સાલા' ઝિંદગીમેં–જો કે મરીઝોંકે

શબ્દાર્થ : ***તઅષ્ષુર*** *: પ્રતિભાવ /* ***કિરદાર*** *: કર્તવ્ય–પરાક્રમ /* ***શુફ્અહ*** *: પડોશની જમીન કે મકાનના વેચાણ વખતે ખરીદ માટે દર્શાવાતો હક્ક*

ઈલાજસે મુન્સલિક રહી હૈ—ચંદ ઐસે વાકિઆત દેખને ઔર સુનનેમેં આએ હૈં, જિન્કો તહરીર કરના ઝરૂરી સમઝતા હૂં, તાકે પળ્હનેવાલેકે લિએ મુફીદ સાબિત હોં. અલ્લાહ અઝ્ઝ વ જલ્લ હમ સબકો આખિરતકી કભી ન ખત્મ હોનેવાલી ઝિંદગીકી તૈયારી કરનેકી તવફીક અતા ફરમાએં, આમીન અલ્લાહુમ્મ આમીન !

સદિયોં પુરાની શહીદકી નઅશ ઔર ઉસકી ગિઝા

યહ કરીબન્ તીન સાલ પેહલેકા વાકિઅહ હૈ કે, મેરે એક દોસ્ત મુહકમ—એ—અન્હારમેં સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ ઇન્જીનિયર થે. ઉન્કા એક બેટા પાગલ થા, જિસકો વહ અકષર બાંધકર રખતે થે, વરના વહ ઘરકી અશ્યાઅ્ તોડફોડ દેતા. એક રોઝ નોકરકી બે—તવજ્જુહીકી વજહસે વહ લડકા ડ્રાઈંગ રૂમમેં ઘુસ ગયા ઔર હઝારોં રૂપિયેકા નુકસાન કર ડાલા. વહ દોસ્ત ઉસકો પકડ કર મેરે પાસ લાએ ઔર કરીબન્ રોતે હૂએ કહા કે ડાકટર સાહિબ ! ઈસકા કુછ કરેં. ઉસને હમારે નાકમેં દમ કિયા હુવા હૈ, વરના મેં ઉસકા ગલા ઘોંટ દૂંગા. મૈંને ઉન્હેં સમઝાતે હૂએ કહા કે મિયાં ! અલ્લાહસે ડરો, ઐસી બાત મત કરો; વરના કિયામતકે રોઝ યહ તુમ્હારે

શબ્દાર્થ : ***મુન્સલિક*** *: સંલગ્ન—સંકળાયેલું /* ***મુહકમહ*** *: મંત્રાલય—કચેરીખાતું /* ***અન્હાર*** *: નહર (નહેર)નું બહુવચન /* ***અશ્યાઅ્*** *: વસ્તુઓ.*

લિએ સઝાકા સબબ બન જાએગા. ઈસ પર વહ દોસ્ત કહને લગે કે મરનેકે બા'દ (નઊઝુ બિલ્લાહ) કિસને જીના હૈ ઔર કોન પૂછેગા ? મેં ઈસ પર ચુપ રહા કે કહીં મઝીદ કુફ્રિય્યહ કલિમાત ન કહ ડાલેં. ચુનાન્ચેઃ બાત ખતમ હો ગઈ.

ચંદ દિનોંકે બાદ મેરે યહ દોસ્ત ડેળા ગાઝીખાન કેનાલ (જો તોંસા બીરાજસે નિકાલી જા રહી થી ઔર ઉસકી ખુદાઈકા કામ મુકમ્મલ હો ચુકા થા)કે મુઆઇનહકે લિએ ગએ. વહાં પહુંચને પર દેખા કે મઝદૂર એક જગા' જમા હૈં ઔર શોર મચા હુવા હૈ. ઇન્જીનિયર સાહિબકો દેખ કર મઝદૂર ઉન્કે પાસ આએ ઔર બતાયા કે નહરકી તેહમેં એક સુરાખસે ઇન્સાની જિસ્મકા એક હિસ્સા નઝર આ રહા હૈ. ઇન્જીનિયર સાહિબને ખૂદ જા કર દેખા ઔર ઊપરકી મિટ્ટી હટાનેકો કહા. જબ મિટ્ટી હટાઈ ગઈ તો નીચેસે પૂરી ઇન્સાની નઅશ નઝર આ રહી થી. ઈસ નઅશમેં દો બાતેં હય્રાન–કુન થીં. એક તો ઉસકે કપળે ખૂન–આલૂદ થે, જિસસે અંદાઝા હુવા કે યહ કિસી શહીદકી નઅશ હૈ. દૂસરે, ઉસકે મુંહ પર એક ફલ–નુમા ચીઝ રખ્ખી હૂઈ થી, જિસમેંસે વકફહ વકફહકે બા'દ કુછ કત્રે નઅશકે મુંહમેં ગિર રહે થે. નહરકી ગહરાઈ કરીબન્ બીસ ફિટ થી ઔર

શબ્દાર્થ : ***મુઆઇનહ*** *: જાતનિરીક્ષણ /* ***નઅશ*** *: લાશ–મૃતદેહ /* ***હય્રાન–કુન*** *: આશ્ચર્યજનક /* ***ખૂન–આલૂદ*** *: ખૂનમાં લથપથ–રક્તરંજિત /* ***ફલ–નુમા*** *: દેખાવમાં ફળ જેવું–ફળ સમાન /* ***વકફહ*** *: વિરામ–વિલંબ–થોડીવાર*

યહ નઅશ ઉસસે ભી નીચે મિટ્ટીમેં મહફૂઝ થી, જિસસે યહ અંદાઝા હુવા કે ઈસ આદમીકો દુન્યાસે કૂચ કિએ સદિયાં ગુઝર ચુકી હૈં.

ઉસી શામકો ઈન્જીનિયર સાહિબ મેરે ઘર આએ ઔર મુઝે પૂરા વાકિઅહ સુના કર કહને લગે કે કુર્આને પાકમેં યહ જો કહા ગયા હૈ કે શહીદોંકો મુર્દા મત કહો, બલકે યહ ઝિંદા હૈં ઔર રિઝક દીએ જાતે હૈં– મૈં ઈસ આયતકી ઝિંદા મિષાલ દેખકર આયા હૂં ઔર મુઝે મુકમ્મલ યકીન હો ગયા કે મરનેકે બા'દ ભી એક ઝિંદગી હૈ, જિસમેં યવ્મે હિસાબ ભી હૈ, કયૂં કે અગર ઐસા ન હોતા તો ઝમીન ઈસ શહીદકો ભી ખા જાતી, જો સદિયોંસે ઝમીનકે અંદર મહફૂઝ હૈ. કહને લગે કે ઐસા લગતા થા, જૈસે મુર્દા ઉસ વક્તકે ઈન્તિઝારમેં હૈ કે જબ અલ્લાહ તઆલા દો બારહ ઝિંદગી દેંગે ઔર ઉસમેં રૂહ ફૂંકેંગે ઔર યહ યવ્મે હિસાબકે લિએ ઉઠ ખળા હોગા. મૈંને ઈન્જીનિયર સાહિબસે અર્ઝ કિયા કે આપકે ઔર હમારે કિયામત પર ઈમાન લાનેમેં ફર્ક હૈ. હમ હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી બાત સુન કર ઈમાન લે આએ ઔર આપને જબ તક મુશાહદહ નહીં કિયા, આપકો યકીન ન આયા. ઈસ વાકિઅહકે બા'દ ઈન્જીનિયર સાહિબ અપને લળકેકો નુકસાન પહુંચાનેકે ઈરાદેસે ભી બાઝ આ ગએ ઔર આખિરતકે બારેમેં અપની સાબિકહ આઝાદ ખ્યાલીસે ભી પક્કી તવબા કર લી.

શબ્દાર્થ : **મુશાહદહ** : પ્રત્યક્ષ દર્શન–સાક્ષાત્કાર/**સાબિકહ** : પૂર્વ–આગલું

હઝરત હમઝહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂકી કબર કુશાઈ

યહ ૧૯૬૮ ઈસવી સનકા વાકિઅહ હૈ. મૈં સઊદી અરબમેં બુરયદહકે મકામ પર બ–તોરે ફીઝીશન કામ કર રહા થા. જુમ્અહકે રોઝ ઝિયારતકે લિએ મદીનહ મુનવ્વરહ હાઝિર હુવા. વહાં અપને એક ડાકટર દોસ્તકે યહાં કિયામ કિયા. ડાકટર સાહિબ બીમાર થે ઔર કાફી મરીઝ ઉન્કા ઈન્તિઝાર કર રહે થે. ડાકટર સાહિબને મુઝે મરીઝ દેખનેકે લિએ કહા.

ચુનાંન્ચે: મૈંને મરીઝોંકો દેખકર ફારિગ કર દિયા. ઉનમેંસે એક બૂળહા (બૂઢા) બદ્દૂ મુઝે ઉહુદ પહાળકે પાસ મરીઝ દિખાનેકે લિએ લે ગયા. શુહદાએ ઉહુદકે કબ્રસ્તાનકે કરીબ હી ખય્મામેં મરીઝ પળા હુવા થા. મૈંને ઉસે દેખકર નુસ્ખા લિખ દિયા. ઉસકે બા'દ વહ શખ્સ મુઝે હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી કબર મુબારક પર લે ગયા ઔર બતાયા કે આજસે પચાસ સાલ પહલે હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી કબર નીચે વાદીમેં થી. એક દફઆ' ઝબરદસ્ત બારિશ હૂઈ તો હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી કબર ઝેરે આબ આ ગઈ. શરીફે મક્કા–જો ઉન દિનોં હિજાઝકે હુક્મરાં થે–કો ખ્વાબમેં

શબ્દાર્થ : ***કબર કુશાઈ*** *: કબર ખોલવી /* ***કિયામ*** *: રોકાણ /* ***બદ્દૂ*** *: ગામડિયો /* ***ઝેરે આબ*** *: પાણી નીચે /* ***હુક્મરાં*** *: સત્તાધીશ.*

હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી ઝિયારત હૂઈ. હઝરત હમઝહ (રદિ.)ને શરીફે મક્કાકો કહા કે મુઝે બારિશકા પાની તંગ કર રહા હૈ, ઉસકા બંદોબસ્ત કરો. શરીફે મક્કાને ઉલમાકો બુલા કર ઉનસે મશ્વરા કિયા. જબ કબરકો ખોદા ગયા તો વાકિઈ ઉસમેં પાની રસ રહા થા. ચુનાન્ચે: હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી નઅશકો ઊંચી જગા મુન્તકિલ કરનેકા પ્રોગ્રામ બનાયા ગયા. બૂઢે (બૂઢે) બદ્દૂને બતાયા કે કબર ખોદનેવાલોંમેં વહ ભી શામિલ થા. ખુદાઈકે દવ્રાન કુદાલકી મામૂલી સી ઝર્બ ગલતીસે નઅશકે ટખ્ને પર જા લગી. યહ દેખકર સબ હયરાન રહ ગએ કે વહાંસે તાઝા ખૂન જારી હો ગયા. ચુનાન્ચે: ઉસ જગા પર પટ્ટી બાંધી ગઈ. હઝરત હમઝહ (રદિ.)કે જિસ્મકો ખોલા ગયા તો દેખા કે જિસ્મકે નીચલે હિસ્સા પર કફન મવજૂદ હૈ, ઝખ્મોંસે તાઝા ખૂન રસ રહા હૈ, આંખ નિકલી હૂઈ હૈ ઔર કાન કટે હૂએ હૈં ઔર પેટ ચાક હૈ. વહાં પર મવજૂદ સબ લોગોંને હઝરત હમઝહ (રદિ.)કી ઝિયારત કી ઔર ઉસી હાલતમેં ઉન્કો પુરાની કબરસે નિકાલ કર ઊંચી જગા પર દો બારહ દફન કિયા ગયા..... યહ સારા માજરા બદ્દૂને મુઝે ઈસ લિએ સુનાયા કે તાકે હમેં મરનેકે બા'દકી ઝિંદગી પર યકીન આ જાએ. અગર મરનેકે બા'દ કોઈ ઝિંદગી ન હોતી તો હઝરત હમઝહ (રદિ.) જિન્કો શહીદ હૂએ ચૌદહ સો સાલકા અરસા ગુઝર ચુકા હૈ, ઈસ તરહ ઝમીનમેં મહફૂઝ ન હોતે.

શબ્દાર્થ : *પાની રસના : પાણી ટપકવું / ઝર્બ : માર– ચોટ.*

કબરમેં ફર્હત-અંગેઝ ખૂશ્બૂ

ચંદ બરસ પહલેકી બાત હૈ. રાજનપૂરકે કબ્રસ્તાનમેં એક મુર્દાકો દફન કરનેકે લિએ એક કબ્ર તૈયાર કી ગઈ. અભી તક લોગ મુર્દેકો લેકર પહુંચે નહીં થે કે પૂરે કબ્રસ્તાનમેં અજબ ફર્હત-અંગેઝ ખૂશ્બૂ મહક રહી થી. લોગ હૈરાન હૂએ કે યહ ખૂશ્બૂ કહાંસે આ રહી હૈ, જબકે કબ્રસ્તાનમેં સિર્ફ દો જાલકે દરખ્ત ઔર ચંદ જંગલી પોદે થે, જો કે ખૂશ્બૂ નહીં દે સકતે થે. તલાશ કરને પર માલૂમ હુવા કે ખૂશ્બૂકા મમ્બઅ તૈયાર કી ગઈ કબ્રકી તેહમેં મવજૂદ એક સુરાખ હૈ. લોગોંને જબ ઉસ સુરાખકો બળા કિયા તો નીચેસે એક ઔર કબ્ર નિકલી, જિસમેં એક સફેદ રીશ બુઝુર્ગ હમેશાકી નીંદ સો રહે થે. કાબિલે હયૃરત બાત યહી થી કે ઉન્કી નઅશકે ઊપર એક બળા ફૂલ પળા હુવા થા ઔર ખૂશ્બૂ દે રહા થા. તમામ શહરકે લોગોંને યહ મંઝર દેખા.

હઝરત મવલાના અહમદ અલી લાહોરી (રહ.) લાહોરમેં ફૌત હૂએ ઔર વહ વહીં દફન હૂએ. દફનકે બા'દ ઉન્કી કબ્રસે ખૂશ્બૂ આના શુરૂઅ્ હો ગઈ. અકીદતમંદોંને કબ્રકી મિટ્ટી-જિસસે ખૂશ્બૂ આ રહી થી-ઉઠાના શુરૂઅ્

શબ્દાર્થ : ***ફર્હત-અંગેઝ*** *: પ્રફુલ્લતા વર્ધક-સ્ફૂર્તિ દાયક-પ્રસન્નતા વર્ધક /* ***મમ્બઅ*** *: સ્ત્રોત-ઝરો-ઉદ્‌ગમ સ્થાન /* ***સુરાખ*** *: છિદ્ર-કાણું /* ***સફેદ રીશ*** *: સફેદ દાઢી ધરાવનાર /* ***મંઝર*** *: દૃશ્ય /* ***અકીદતમંદ*** *: શ્રદ્ધાળુ-આસ્થાળુ.*

કર દી. બતાનેવાલે બતાતે હૈં કે કબ્રકે ઈર્દ–ગિર્દ ગળ્હે પળને શુરૂઅ્ હો ગએ, જિન્કો બાહરસે મિટ્ટી લાકર ભર દિયા જાતા ઔર ઉસ મિટ્ટીસે ફિર ખૂશ્બૂ આના શુરૂઅ્ હો જાતી. યહ સિલસિલા ચાલીસ રોઝ તક જારી રહા. મૈં ઉન દિનોં સઊદી અરબમેં બ–તોરે ફિઝીશન (ફિઝીશિયન) કામ કર રહા થા. વહાં મુઝે હઝરત લાહોરી સાહિબ (રહ.)કે એક મુરીદને ઉન્કી કબ્રકી મિટ્ટી દિખાઈ, જિસમેં ઉસ વક્ત તક ખૂશ્બૂ આ રહી થી.

બા'દલ મર્ગ કલિમહકી સદા

ડાકટર નવાઝિશ અલી ભટ્ટા બી. વી. હસ્પતાલ બહાવલપૂરમેં આંખોંકે સર્જન થે. ઉન્કો જિગરકી બીમારીકી વજહસે યરકાન હો ગયા. બીમારી ઈતની બળ્હી કે ઉન્કા આખિરી વક્ત આ પહુંચા. મૈં ઉન્કે પાસ હી મવજૂદ થા. દેખા કે ઉન્કી આંખોંકી પુત્લિયાં ફેલ ગઈ હૈં. દિલકી ધળકન બંદ હો ચુકી હૈ ઔર સાંસ ભી ખત્મ હો ચુકા હૈ. તિબ્બી ઈલ્મકે મુતાબિક ઉન્કી મૌત વાકિઅ હો ચુકી થી. ઉન્કે બીવી ઔર બચ્ચોંને–જો ઉસ વક્ત કમરેમેં મવજૂદ થે–રોના શુરૂઅ્ કર દિયા. મૈંને ઉન્કે બળે ભાઈ ઔર બીવીકો કલિમહ પળ્હનેકી તલકીન કી ઔર યહ બતાયા કે ડાકટર ભટ્ટા ઈસ દુન્યાસે રુખ્સત હો રહે હૈં. ઈસ મો'કા પર રોનેકી બ–જાએ

શબ્દાર્થ: *ગળ્હા* : ખાડો / *બા'દલ મર્ગ* : મૃત્યુ પછી / *યરકાન* : કમળાનો રોગ / *પુત્લી* : કીકી–આંખની પૂતળી.

કલિમહ પળ્હના ચાહિએ. ચુનાન્ચેઃ ઉન્હોંને બુલંદ આવાઝસે કલિમેકા વિર્દ શુરૂઅ્ કર દિયા. અચાનક ડાકટર ભટ્ટાને આંખેં ખોલ દીં. બિસ્તર પર ઉઠ બેઠે, કલિમહ પળ્હા ઔર કહા કે ડાકટર નૂર ! તુમ ગવાહ રહના મૈં કલિમહ પળ્હ કર અલ્લાહકે વહાં જા રહા હૂં. ઉસકે બા'દ વહ દો બારહ બિસ્તર પર લેટ ગએ ઔર ઉન્કા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

મરતે વક્ત અરબીમેં કલામ

ચંદ સાલ કબ્લ મૈં એક ફાલિજકે મરીઝકો દેખનેકે લિએ ગયા. મરીઝકી હાલત કાફી ખરાબ થી ઔર ઐસા મા'લૂમ હોતા થા કે ચંદ ઘળી (ઘડી)કા મહમાન હૈ. બહર હાલ, મૈંને ઉસકા મુઆઇનહ કિયા. દવ્રાને મુઆઇનહ બાતચીત કરનેકી કોશિશ કરતા રહા, મગર ના–કામ રહા. ફિર મૈંને મરીઝસે અરબીમેં ઉસકા નામ પૂછા. ઉસને જવાબ દે દિયા. અરબીમેં મુંહ ખોલનેકો કહા તો મરીઝને ફવ્રન્ મુંહ ભી ખોલ દિયા. ફિર મૈંને અરબી હીમેં આંખેં ખોલનેકો કહા તો ઉસને આંખેં ભી ખોલ દીં. થોળી હી દેર બા'દ મરીઝકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. લવાહિકીનસે પૂછને પર મા'લૂમ હુવા કે મરીઝ બિલ્કુલ જાહિલ થા. અરબી તો ક્યા, ઉર્દૂ ભી નહીં જાનતા થા. ઉલમાએ કિરામસે સુન રખ્ખા થા કે બરઝખ

શબ્દાર્થ : ***ફાલિજ*** *: લકવો–પક્ષાઘાત/****દવ્રાને મુઆઇનહ*** *: તપાસ કે નિરીક્ષણ દરમિયાન /* ***લવાહિકીન*** *: સગાં–સંબંધીઓ–નોકર–ચાકર.*

ઔર આખિરતકી ઝબાન અરબી હોગી ઔર કબ્રકે સવાલો–જવાબ ભી અરબીમેં હોંગે. ગાલિબન્ ઈસી ચીઝકા અલ્લાહને અપની કુદરતસે મુશાહદહ કરવાયા થા.

અઝાબે કબ્ર એક હકીકત હૈ

ચંદ સાલ કબ્લ એક જમાઅતકે સાથ જાના હુવા. માન્સહરહસે આગે એક છોટે સે કસ્બેમેં પહુંચે. મસ્જિદમેં સામાન રખ્ખા ઔર તાલીમ શુરૂઅ્ કી. મસ્જિદસે બાહર ઈધર ઉધર કાફી લોગ ફારિગ બેઠે થે. હમ લોગ ઉન્કે પાસ ગએ ઔર મસ્જિદમેં આનેકી દા'વત દી, તાકે તાલીમમેં શરીક હો સકેં. કુછ લોગ હમારે સાથ મસ્જિદમેં આનેકો તૈયાર હો ગએ. એક સાહિબને કહા કે મેં નમાઝકે વક્ત આઉંગા ઔર નમાઝકે બા'દ અઝાબે કબ્રકા એક વાકિઅહ આપ લોગોંકો સુનાઉંગા. ચુનાન્ચેઃ ઝુહરકી નમાઝકે બા'દ યહ સાહિબ હમારે પાસ બેઠ ગએ. અપના તઆરુફ કરવાયા કે વહ રિટાયર્ડ ફૌજી જવાન હૈ. ૧૯૬૫ ઈસવી સનકી પાક–હિન્દ જંગમેં એક કબ્રસ્તાનમેં અસ્લિહેકા એક આરઝી ઝખીરહ બનાયા ગયા થા ઔર કુછ ઔર નવજવાનોંકે સાથ ઉસકી ભી વહાં પહેરે પર ડ્યૂટી થી. દિનકા વક્ત થા ઔર કોઈ ખાસ કામ નહીં થા. ચુનાન્ચેઃ ઉસને કબ્રસ્તાનમેં ઘૂમના શુરૂઅ્ કર દિયા. એક પુરાની કબ્રકે પાસસે ગુઝર હુવા તો

શબ્દાર્થ : ***અસ્લિહે*** *: શસ્ત્રો /* ***આરઝી*** *: કામ ચલાઉ.*

યૂં મહસૂસ હુવા જૈસે કબ્રકે અંદરસે હડ્ડિયાં ટૂટનેકી આવાઝ આ રહી હો. ઉસ ફૌજી જવાનને બતાયા કે મૈંને બંદૂકકે બુટકે સાથ કબ્રકી ઈટેં હટાઈ, તાકે દેખૂં કે યહ આવાઝ કૈસી હૈ ? જૈસે જૈસે મૈં મિટ્ટી હટાતા ગયા આવાઝ ઔર તેઝ હો ગઈ, ઔર મેરી દિલચસ્પી ઔર ખૌફ ભી બળ્હતા ગયા. દિનકા વક્ત થા. રોશની ખૂબ ફેલી હૂઈ થી. ક્યા દેખતા હૂં કે કબ્રકે અંદર ઈન્સાની હડ્ડિયોંકા ઢાંચા પળા હુવા હૈ ઔર ઉસ પર ચૂહેકી શકલકા એક જાનવર બેઠા હુવા હૈ ઔર જબ વહ અપના મુંહ ઉસ ઢાંચે પર મારતા હૈ તો સારા ઢાંચા અકળ જાતા હૈ ઔર હડ્ડિયોંકે ટૂટને ઔર ચીખનેકી આવાઝ આતી હૈ. મેરે સામને તીન મરતબા ઉસ જાનવરને અપના મુંહ હડ્ડી પર મારા. મુઝે બહુત તર્સ આયા કે યહ જાનવર મુર્દેકો તકલીફ પહુંચા રહા હૈ. ચુનાન્ચેઃ રાઈફલસે જબ મૈંને ઉસ જાનવરકો મારનેકા ઈરાદા કિયા તો વહ મિટ્ટીમેં છુપ ગયા. થોળી દેર બા'દ વહ જાનવર કબ્રસે નિકલ કર મેરી તરફ લપકા. મેરે ઊપર કુછ ઐસી દહશત સવાર હૂઈ કે મૈં ઉસે મારના ભૂલ કર ભાગ ખળા હુવા. કાફી દૂર જાનેકે બા'દ મૈંને મૂળ કર દેખા તો વહ જાનવર મેરે પીછે તેઝીસે ભાગા આ રહા થા. કરીબ હી પાનીકા એક જવહળ થા, ઉસ જાનવરસે બચનેકે લિએ મૈં ઉસ જવહળમેં દાખિલ હો ગયા. મૈંને પીછે મૂળ કર દેખા કે વહ જાનવર જવહળકે

શબ્દાર્થ : *જવહળ : વરસાદના પાણીથી ભરાયેલું તળાવ.*

કિનારે પર આ કર રુક ગયા ઔર કદ્રે તવક્કુફકે બા'દ ઉસને અપના મુંહ પાનીમેં ડાલ દિયા. યકાયક પાની ખોલને લગા. મેં ભાગ કર જવહળસે બાહર નિકલા. મેરી ટાંગેં જલ રહી થીં, જિલ્દ સુર્ખ હો ચુકી થી ઔર આબ્લે ભી પળ ચુકે થે. દર્દકી શિદ્દતસે મેરા ચલના મહાલ થા. મૈંને અપને સાથીયોંકો આવાઝ દી. ચુનાન્ચેઃ મુઝે ઈબટાબાદકે હસ્પતાલમેં દાખિલ કરવાયા ગયા ઔર ફિર વહાંસે રાવલપિંડી કે બળે ફૌજી હસ્પતાલ (C M H) મેં મુન્તકિલ કર દિયા ગયા. મેરી ટાંગોંકા ગોશ્ત ગલના શુરૂઅ્ હો ગયા ઔર હર વક્ત બદબૂદાર પીપ ઔર ખૂન રસતા રહતા થા. કિસી ઈલાજસે ઈફાકહ ન હુવા તો મુઝે ઈલાજકે લિએ અમરીકા ભિજવાયા ગયા; મગર મર્ઝ બળ્હતા ગયા—જૂં જૂં દવા કી. ઈસ વક્ત દોનોં ટાંગોંકી સિર્ફ હડ્ડિયાં બચ ગઈ. ગોશ્ત આહિસ્તા આહિસ્તા ગલ કર અલાહિદા હોતા જા રહા હૈ ઔર હર વક્ત મુર્દેકી સી બદબૂ આતી રહતી હૈ. ફિર ઉસને હમેં અપની દોનોં ટાંગેં દિખાઈ, જિન પર પટ્ટિયાં બંધી હૂઈ થીં.

કબ્રકી આગ

યહ ૧૯૫૩ ઈસવી સનકા વાકિઅહ હૈ. મૈં એમ. બી. બી. એસ. કે દૂસરે સાલમેં તાલીમ હાસિલ કર રહા થા. તશરીહુલ બદન (Anatomy)કા મઝમૂન પળ્હનેકે

શબ્દાર્થ : *કદ્રે તવક્કુફ : થોડીવાર થોભવું / **આબ્લે** : ચાંઠાં / **તશ્રીહુલ બદન** : માનવશરીરનું રચનાશાસ્ત્ર.*

લિએ ઈન્સાની હડ્ડિયોંકી ઝરૂરત પળતી (પડતી) થી. કાલિજ (કૉલેજ) અભી નયા નયા બના થા, ઔર ઈન્સાની હડ્ડિયોંકા ઝખીરહ બહુત મહદૂદ થા. ચુનાન્ચેઃ મેરે ચંદ દોસ્તોંને નિશ્તર મેડીકલ કાલિજકે સાથવાલે કબ્રસ્તાન (જો ઉન દિનોં કિલ્અહવાલા કબ્રસ્તાન કહલાતા થા)કી તરફ રુજૂઅ્ કિયા. કબ્રસ્તાનકે મુજાવિરસે જા કર બાત કી. કુછ પસો-પેશકે બા'દ વહ બાઈસ (૨૨) રૂપેમેં પૂરા ઈન્સાની ઢાંચા ફરાહમ કરને પર રઝામંદ હો ગયા. લળકે (લડકે) રાતકો એક બોરી ઔર બાઈસ રૂપે મુજાવિરકો દે આતે ઔર અગલે રોઝ ઉન્કો પૂરા ઈન્સાની ઢાંચા મિલ જાતા. મુજાવિરકા યહ કારોબાર ચલતા રહા.

કુછ અરસેકે બા'દ મુઝે ઈન્સાની ખોપળીકી ઝરૂરત પેશ આઈ. મૈં કબ્રસ્તાન ગયા ઔર મુજાવિરસે મિલા. મેરે ઈસ્રારકે બાવુજૂદ ઉસને ઈન્સાની હડ્ડી ફરાહમ કરનેસે સાફ ઈનકાર કર દિયા. જબ મૈંને ઈસ્રારકે સાથે વજહ પૂછી તો ઉસને બતાયા કે ચંદ દિન કબ્લ જબ ઉસને એક કબ્ર ખોલી તો કબ્રમેંસે આગકા એક શુઅ્લા નિકલા, જિસને ઉસકા પીછા કિયા. મુજાવિરને મઝીદ બતાયા કે વહ પૂરી તેઝીસે જાન બચાનેકે લિએ ભાગા; મગર આગને ઉસકા પીછા ન છોળા. જબ વહ ભાગતે ભાગતે મસ્જિદમેં દાખિલ હો ગયા,

---

શબ્દાર્થ : ***પસો-પેશ*** *: આનાકાની-સોચવિચાર /* ***શુઅ્લા*** *: આગની જ્વાળા /* ***મઝીદ*** *: પુષ્કળ.*

તો વહ આગ વાપસ ચલી ગઈ. ઉસને બતાયા કે અબ ઉસને પક્કી તવબા કર લી હૈ કે કભી કબ્રોંકી તવહીન નહીં કરેગા.

કબ્રકી કુશાદગી ઔર ઉસમેં ખૂશ્બૂકી મહક

ફિર મૈંને ઉસસે પૂછા કે કોઈ ઔર વાકિઅહ જો ઉસે પેશ આયા હો, સુનાએ.... તો ઉસને બતાયા કે પૈસેકી લાલચમેં જબ ઉસને એક કબ્રકો ખોલા તો ઉસકો બેહદ વસીઅ પાયા. કબ્ર ખૂશ્બૂસે મહક રહી થી ઔર એક બુઝુર્ગ બેઠે તિલાવત કર રહે થે. યહ દેખ કર ઉસને કબ્રકો ફવ્રન્ બંદ કર દિયા.

એક કબ્રકો ખોદનેવાલે મઝદૂરોંકા વહ્શતનાક વાકિઅહ

કાફી અરસા કબ્લ જબ મૈં નિશ્તર હસ્પતાલમેં મેડિકલ વાર્ડકા રજિસ્ટ્રાર થા, તો મેરે વાર્ડમેં દો મઝદૂર બેહોશીકી હાલતમેં દાખિલ હૂએ. હોશમેં આનેકે બા'દ વહ્શત–ઝદા' હો કર ચીખના–ચિલ્લાના શુરૂઅ્ કર દિયા. ઈલાજકે બા'દ જબ ઉન્કી હાલત કુછ સંભલી તો ઉન્હોંને બતાયા કે મુલતાનકે એક મશહૂરો–મઅરૂફ આદમીકી કબ્રકો ઈસ

શબ્દાર્થ : *કુશાદગી : વિશાળતા / **વસીઅ** : વિશાળ / **વહ્શતનાક** : ભયાનક–બિહામણું–ભયાવહ / **વહ્શત–ઝદહ** : ભયભીત.*

લિએ ખોદા જા રહા થા કે ઉન્કી નઅશકો ખાસ જગા મુન્તકિલ કિયા જાએ. જબ કબ્ર ખોલી ગઈ તો મુર્દાકી શકલકો દેખ કર વહ ઈતને ખૌફ–ઝદા' હૂએ કે બેહોશી તારી હો ગઈ. ઉસ મુર્દેકે લવાહિકીનને જબ મુર્દેકી યહ હાલત દેખી તો જલ્દીસે કબ્રકો બંદ કર દિયા. ઈસ વાકિઅહકા તઝ્કિરહ વક્તકે અખબારાતમેં ભી છપા થા.

તીન કબ્રોંકે અલાવા સબ કબ્રેં આગસે ભળી પળી હૈં

અહમદપૂર શર્કિય્યહમેં એક નેક ખાતૂન દીની મદ્રસાકી મુહતમિમ થીં. ઉસકો એક લા–ઈલાજ મર્ઝ લાહિક હો ગયા. મેરે પાસ બહાવલપૂર વિક્ટોરિયા હસ્પતાલમેં દાખિલ હૂઈ ઔર વહીં વફાત પાઈ. ઉન્કે ઈલાજ પર ઉઠનેવાલે ઈખ્રાજાત કરાચીસે એક હાજી સાહિબ (જો હમારે એક પ્રૉફેસર સાહિબકે સુસર હૈં) ભેજા કરતે થે. જબ યહ નેક ખાતૂન ફૌત હો ગઈ તો હાજી સાહિબકો કરાચીમેં ઈત્તિલાઅ્ દી ગઈ. વહ તશરીફ લાએ ઔર સીધે ઉસ બીબીકી કબ્ર પર ગએ. વાપિસ આ કર સબસે પેહલે મુઝે યહ ખુશખબરી સુનાઈ કે અલ્લાહ તઆલાને બીબીકી કબ્રમેં અપની ખાસ રહમતેં નાઝિલ ફરમાઈ હૈં. અગલે રોઝ હાજી સાહિબ ફિર કબ્રસ્તાન તશરીફ લે ગએ ઔર જબ વાપસ લોટે તો બેહદ

શબ્દાર્થ : *ઈખ્રાજાત : ખર્ચાઓ.*

ગમગીન થે. આતે હી રોના શુરૂઅ્ કર દિયા. ખાના–પીના બંદ કર દિયા; મગર નમાઝકી પાબંદી જારી રહી. હર વક્ત ઈસ્તિગફારમેં મશગૂલ રહતે. તીન દિન ખાના–પીના બંદ કરનેકી વજહસે કમઝોર હો ગએ તો ડાકટર સાહિબ–જો ઉન્કે દામાદ થે–મુઝે લે ગએ. જબ મૈં વહાં પહુંચા તો દેખા કે હાજી સાહિબ મસ્જિદમેં પળે હૂએ આહિસ્તા આહિસ્તા અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર ઔર આહો–ઝારી કર રહે હૈં. આવાઝમેં ઈતના દર્દ ઔર સોઝ થા કે પાસ બેઠનેવાલે પર ભી ગિર્યા તારી હો જાતા થા. મૈંને ઉન્હેં અપની તરફ મુતવજ્જેહ કરનેકી કોશિશ કી. મેરે બાર બારકે ઈસ્રાર પર ઉન્હોંને બતાયા કે હઝરત મવલાના અહમદ અલી લાહોરી (રહ.)ને ઉન્કો કશ્ફે–કુબૂરકા વઝીફા બતાયા થા. વહ ઉન્હોંને પહલે રોઝ ઉસ બીબીકી કબ્ર પર કિયા તો નિહાયત અચ્છી ખબર મિલી. દૂસરે રોઝ સાથવાલી કબ્રોં પર વહી વઝીફા પળ્હા તો દેખા કે સબ કબ્રેં આગસે ભરી પળી હૈં ઔર મુર્દે આગમેં તળપ રહે હૈં. કિસી કબ્રમેં આગ કમ હૈ, કિસીમેં ઝિયાદા. હત્તા કે પૂરે કબ્રસ્તાનમેં સિર્ફ તીન કબ્રેં ઈસ આગસે મહફૂઝ થીં.

હાજી સાહિબને ફરમાયા કે યહ મંઝર દેખકર રોઉં નહીં તો ઔર ક્યા કરૂં ? અલ્લાહસે ઉન્કે લિએ તખ્ફીફે અઝાબકી

શબ્દાર્થ : ***આહો–ઝારી*** *: કલ્પાંત–આક્રંદ /* ***સોઝ*** *: જલન–તપન /* ***ગિર્યા*** *: રૂદન /* ***કશ્ફે કુબૂર*** *: કબ્રોની હાલત પ્રગટ થવી /* ***તખ્ફીફે અઝાબ*** *: અઝાબમાં ઘટાડો થવો.*

દુઆ માંગ રહા હૂં. ઐસા દર્દનાક અઝાબ હૈ કે અગર આપ દેખ લેં તો ઝહની તવાઝુન ખો બેઠેં યા દહશતસે મર જાએં. ફિર હાજી સાહિબને હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકા ઈરશાદે ગિરામી સુનાયા, જિસકા મફહૂમ યહ હૈ કે અઝાબે કબ્ર ઈસ કદર દર્દનાક હૈ કે અગર ઈન્સાન ઉસકો દેખ લેં યા આવાઝ સુન લેં તો પાગલ હો કર જંગલોંમેં ભાગ જાએં ઔર અપને મુર્દે દફન કરના બંદ કર દેં.

મૈંને હાજી સાહિબસે પૂછા કે કબ્રેં આગસે ક્યૂં ભરી હૈં ? તો ઉન્હોંને બતાયા કે એક તો નમાઝ છોડને પર. દૂસરે, ઈસ્તિન્જાસે બેતવજ્જુહી કરનેકી વજહસે. ઈસ દર્દનાક નઝારહકી વજહસે હાજી સાહિબ અકૂષર રોયા કરતે થે ઔર ઈસી હાલતમેં ઉન્કા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

બુરે આ'માલકી સઝા

સરગોધા શહરકા વાકિઅહ હૈ કે એક મુહલ્લામેં જમાઅત ઠેહરી હૂઈ થી. જમાઅતકે સાથી મુહલ્લેમેં ગશતકે લિએ નિકલે. ઉન્હોંને દેખા કે એક મકાનસે બહુત સારે મર્દ ઔર અવરતેં ખૌફ–ઝદહ હો કર જલ્દીસે નિકલ કર ભાગ રહે હૈં. દરયાફ્ત કરને પર મા'લૂમ હુવા કે વહાં એક આદમી ફૌત હો ગયા થા ઔર ઉસકે તમામ રિશ્તાદાર ઈકટ્ઠે થે. અભી મુર્દાકો નહલાનેકી તૈયારી કર રહે થે કે એક બહુત

શબ્દાર્થ : *ઝહની તવાઝુન : માનસિક સમતુલા.*

બળા સાંપ કહીંસે આયા ઔર ઉસને મય્યિતકો અપની લપેટમેં લે લિયા, જિસકી વજહસે મય્યિતકે રિશ્તાદાર ઘરસે ભાગ રહે હૈં. જમાઅતકે સાથી મકાનકે અંદર ગએ તો વાકિઈ ઐસા હી પાયા.

જમાઅતવાલોંને મય્યિતકે લવાહિકીનકો બતાયા કે યહ સાંપ નહીં, બલ્કે આ'માલકા વબાલ હૈ. ઈસસે છુટકારા હાસિલ કરનેકી એક હી સૂરત હૈ કે ખૂબ ગિળગિળા કર અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ માંગી જાએ ઔર મય્યિતકે લિએ ઈસ્તિગફાર કિયા જાએ. મય્યિતકે રિશ્તાદાર ઈતને ખૌફ–ઝદહ થે કે ઉન્હોંને કરીબ જાનેસે ઈનકાર કર દિયા. જમાઅતવાલોંને દુઆ–ઈસ્તિગફાર ઔર ઝિક્ર–અઝકારકા ઈહ્તિમામ કિયા. કુછ દેરકે બા'દ વહ સાંપ ગાઈબ હો ગયા. ચુનાન્ચેઃ મય્યિતકો નહલાયા ઔર કફન પહનાયા ગયા. જબ મય્યિતકો દફન કરનેકે લિએ કબ્રકે પાસ લે જા કર રખ્ખા તો દેખા કે એક બળા સાંપ કબ્રમેં ભી મવજૂદ હૈ, જો કે કબ્ર ખોદતે વક્ત વહાં મવજૂદ નહીં થા. બળી મુશ્કિલસે મય્યિતકો કબ્રમેં ઉતારા ગયા. જૂં હી મય્યિતકો કબ્રકે હવાલે કિયા, સાંપ ફિર મય્યિતકે ગિર્દ લિપટ ગયા. ચુનાન્ચેઃ વહ લોગ જલ્દીસે કબ્રકો બંદ કરકે વાપિસ આ ગએ.

શબ્દાર્થ : *લવાહિકીન : સગાં–સંબંધીઓ / ગિળગિળાના : કાકલૂદી કરવી / ઇહ્તિમામ : પ્રબંધ કરવો.*

કબ્રમેં બિછ્છૂ

દસ સાલ પહલેકા ઝિક્ર હૈ કે મેં કાઈદે આ'ઝમ મેડીકલ કાલિજમેં બ–તોરે પ્રિન્સિપલ કામ કર રહા થા. કરીબકી બસ્તીસે એક ડિસ્પિન્સર અપને એક કરીબી અઝીઝકે મર્ઝકે બારેમેં મશ્વરા કરનેકે લિએ આયા કરતા થા. એક દિન ઉસને બતાયા કે ઉસકી બસ્તીમેં એક હજામ ફૌત હો ગયા. જબ ઉસ પર નઝઅકી કેફિયત તારી હૂઈ તો લોગોંને ઉસકો હિલાયા ઔર કહા કે કલિમહ પળ્હ (હાલાં કે યહ ગલત તરીકા થા). ઉસને કલિમહ ન પળ્હા. લોગોંને ફિર ઉસે હિલાયા ઔર કલિમહ પળ્હનેકો કહા. મૌતકી સખ્તીકી વજહસે ઉસને કલિમેકો ગાલી દી. થોળી દેર બા'દ ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. જબ દફન કરને લગે તો દેખા કે કબ્ર બિછ્છૂઓંસે ભરી પળી હૈ. લોગોંને કબ્રકો બંદ કરકે દૂસરી જગા' કબ્ર ખોદી તો જબ મય્યિતકો કબ્રમેં ઉતારને લગે તો દેખા કે વહ કબ્ર ભી બિછ્છૂઓંસે ભરી પળી હૈ. ચુનાન્ચેઃ ઉસી હાલતમેં મુર્દેકો કબ્રમેં રખ કર કબ્રકો બંદ કર દિયા ગયા. ઉલમાએ કિરામસે સુના હૈ કે નઝઅકે આલમમેં મરનેવાલેકો કલિમહ પળ્હનેકે લિએ નહીં કહના ચાહિએ, બલ્કે ઉસકે કરીબ મુનાસિબ આવાઝમેં કલિમેકા વિર્દ કરના ચાહિએ.

શબ્દાર્થ : *નઝઅ : સકરાત.*

ઝિનાકારકી ઈબ્રતનાક સઝા

યહ વાકિઅહ એક ડાકટર સાહિબકે સાથ પેશ આયા, જિસે ઉન્કી ઝબાની નકલ કિયા જા રહા હૈ. ૧૯૬૧ ઈસવીમેં એક વાર્ડમેં બ–તોરે રજિસ્ટ્રાર કામ કર રહા થા. એક રાત અજીબ ખ્વાબ દેખા, જિસકી વજહસે છે (૬) માહ તક બીમાર રહા. ખ્વાબમેં મુઝે એક કબ્રકે અંદર લે જાયા ગયા. ક્યા દેખતા હૂં કે એક મુર્દા તળપ રહા હૈ. યૂં મા'લૂમ હોતા થા કે સખ્ત અઝિય્યતમેં હૈ. ઉસકા મુંહ ખુલા હુવા થા, મગર મુંહસે આવાઝ નહીં નિકલતી થી. બાઝૂ ઔર ટાંગેં શદીદ દર્દકી વજહસે હરકતમેં થે. કાફી દેર તક યહી હાલત રહી ઔર ફિર કુછ સુકૂન હો ગયા. થોળી દેર બા'દ મૈંને દેખા કે એક તીસરા શખ્સ એક ચમકદાર ચાબુક જૈસી ચીઝ ઉસ મય્યિતકી પેશાબકી નાલીમેં દાખિલ કર રહા હૈ, જિસકી અઝિય્યતસે વહ મુર્દહ ફિર વૈસે હી તળપને લગતા હૈ. મુર્દહકી તકલીફ ઔર અઝિય્યત દેખ કર મુઝસે ન રહા ગયા. મૈંને ઉસ શખ્સસે પૂછા કે ઈસ મુર્દહકો યહ અઝાબ ક્યૂં દિયા જા રહા હૈ. ઉસને બતાયા કે યહ મુર્દહ દુન્યાકી ઝિંદગીમેં ઝિનાકાર થા ઔર જબસે મરા હૈ ઉસે યહી અઝાબ દિયા જા રહા હૈ. મૈં કાફી દેર તક યહ મુઆમલા દેખતા રહા. મુઝે મુર્દહકી હાલત પર બહુત રહમ આયા. અભી મૈં યહ સઝા દેખ હી રહા થા કે કિસીને પકળ કર

મુઝે ઝમીન પર લિટા દિયા ઔર વૈસે હી ચમકદાર ચાબુક—નુમા ચીઝ કિસીને મેરી પેશાબકી નાલીમેં દાખિલ કર દી. મુઝે ઈસ કદર શિદ્દતકી તકલીફ હૂઈ કે મેં માહિ—એ—બેઆબકી તરહ તળપને લગા. આજ ભી જબ મુઝે યાદ આતા હૈ તો મેરે રોંગટે ખળે હો જાતે હૈં.

બહર હાલ કાફી દેર તક મેં તળપતા રહા. જબ હોશ આયા તો અપને બિસ્તરકો ગિલા પાયા ઔર તક્લીફકી શિદ્દત અભી તક મહસૂસ હો રહી થી. મેં સમઝા કે મેરા પેશાબ નિકલ ગયા હૈ, લેકિન દેખા કે તકિયા તક પાનીમેં ભીગા હુવા હૈ. ઉસકે બા'દ જબ મૈંને પેશાબ કિયા તો વહ ખૂનકી તરહ સુર્ખ થા ઔર યહ ખૂનવાલા પેશાબ છે (૬) માહ તક જારી રહા ઔર ઉસ દવ્રાન મેં બહુત કમઝોર હો ગયા. હર કિસમકે લીબારટરી (લેબૉરેટરી) ટેસ્ટ, ગુર્દે—મષાનેકે એક્સ—રે વગયરહ કરવાએ. બહુતસે ડાકટર સાહિબાનસે મશ્વરા કિયા ઔર ઈલાજ કરવાયા, ન તો ઉસ બીમારીકી વજહ મા'લૂમ હો સકી ઔર ન હી ઈફાકહ હુવા. ઉસ દવ્રાન મૈંને મુલાઝમતસે લમ્બી છુટ્ટી લે લી. આખિર—કાર દુઆ ઔર ઈસ્તિગફારકી તરફ રુજૂઅ્ કિયા તો અલ્લાહ તઆલાને ઉસ મુસીબતસે નજાત દી.

શબ્દાર્થ : ***માહિ—એ—બેઆબ*** *: પાણી વગર તરફડતી માછલી /* ***રોંગટે*** *: રૂવાંટાં /* ***શિદ્દત*** *: તીવ્રતા /* ***દવ્રાન*** *: દરમિયાન—સમયગાળો /* ***ઇફાકહ*** *: સ્વાસ્થ્ય—શિફા પામવી.*

અઝાબે કબ્રકી વજહસે મુર્દેકી ચીખો–પુકાર

ચંદ સાલ કબ્લ એક જમાઅતકે સાથ ઈબટાબાદ જાના હુવા. શહરકે કરીબ એક મસ્જિદમેં કિયામ કિયા. મસ્જિદકે સાથ હી કબ્રસ્તાન થા. પ્રોગ્રામકે મુતાબિક હમ લોગોંને ગશ્ત કરકે મકામી લોગોંકો મસ્જિદમેં ઈકટ્ઠા કિયા ઔર કબ્રો–હશ્રકી બાત શુરૂઅ્ કી. બાત સુનતે હી મકામી લોગોંને બુલંદ આવાઝસે રોના શુરૂઅ્ કર દિયા. હમ લોગ પરેશાન હો ગએ કે ઈતના અષર તો આજ તક કિસીને ભી નહીં લિયા ઔર ન હી હમારે ઊપર હુવા હૈ. હમારે ઈસ્તિફ્સાર પર એક મકામી સાથીને બતાયા કે અસ્લમેં ઈસ બસ્તીવાલે અઝાબે કબ્રકા નમૂના દેખ ચુકે હૈં. ફિર ઉસને એક કબ્રકી તરફ ઈશારા કરતે હૂએ બતાયા કે યહ એક અવરતકી કબ્ર હૈ, જિસકો મરે હૂએ કરીબન્ સાઠ (૬૦) સાલ બીત ચૂકે હૈં. એક રોઝ સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ કબ્રસ્તાનસે ચીખને–ચિલ્લાનેકી આવાઝેં આના શુરૂઅ્ હો ગઈ. તલાશ ઔર જુસ્તજૂકે બા'દ મા'લૂમ હુવા કે યહ આવાઝેં ઈસી કબ્રકે અંદરસે આ રહી હૈં. કબ્ર બહુત પુરાની ઔર પુખ્તા થી. જૂં જૂં દિન ચઢતા ગયા, આવાઝેં બુલંદ હોતી ગઈ. બસ્તીવાલોં પર અજીબ દહશત સી તારી હો ગઈ. અવરતોં ઔર બચ્ચોંને ભી રોના શુરૂ' કર દિયા. ચુનાન્ચેઃ એક આલિમે દીનકો બુલાયા ગયા તો ઉન્હોંને બતાયા કે કબ્રકે

શબ્દાર્થ : *ઇસ્તિફ્સાર : પૂછવું.*

અંદર અવરતકો અઝાબ હો રહા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલાને ઈસકા નમૂના આપ સબ બસ્તીવાલોંકો આખિરતકી તરફ મુતવજ્જેહ કરનેકે લિએ દિખાયા હૈ કે ઈસ દુન્યામેં અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી માન કર ચલોગે તો ઈસ બળે હાદિષહસે બચ જાઓગે. ચુનાન્ચેઃ સબ લોગોંને ઝિક્ર–અઝકાર–ઈસ્તિગફાર–દુરૂદ શરીફ ઔર કુર્આને કરીમ પળ્હ કર મર્હૂમહકી રૂહકો ઈસાલે સવાબ કિયા ઔર અસરકી નમાઝકે વક્ત વહ ખૌફનાક આવાઝ ઔર ચીખો–પુકાર બંદ હો ગઈ. હમ લોગ જબ ભી કબ્ર ઔર આખિરતકી બાત કરતે તો બસ્તીવાલોં પર ગિર્યા' તારી હો જાતા.

મૌતકે ચંદ મનાઝિર

મરતે વક્ત મલકુલ મૌતકા નઝર આના

(૧) મેરે હમ–સાએમેં એક શખ્સકી હાલત બિગળ ગઈ તો મુઝે બુલાયા ગયા. મૈં વહાં પહુંચા તો દેખા કે મરીઝ પર નઝઅકી કૈફિયત તારી હૈ ઔર વહ એક સિમ્તમેં ઈશારા કરકે કહ રહા થા કે યહ મુઝે લેનેકે લિએ આયા હૈ ઔર લે જાએગા; લેકિન મેરી લળકીકા ક્યા બનેગા ? યહ કલિમાત

શબ્દાર્થ : ***હાદિષહ*** : *દુર્ઘટના–અકસ્માત–દુઃખદ બનાવ* / ***હમ–સાયાં*** : *પડોશ* / ***સિમ્ત*** : *દિશા–ખૂણો.*

ઉસને તીન મરતબા દુહરાએ ઔર ફિર ઉસકી રૂહ કફસે ઉન્સુરીસે પરવાઝ કર ગઈ.

(૨) મેરી એક અઝીઝહ ઈલાજકે લિએ મેરે પાસ મુલતાન આઈ હૂઈ થીં. એક દિન હમ બેઠે હૂએ થે કે અચાનક વહ એક તરફ દેખકર કહને લગી કે યહ કોન આયા હે ? ફિર કહને લગી કે મુઝે જલ્દી ઘર પહુંચાઓ. મેરે દુન્યાસે જાનેકા વક્ત કરીબ હૈ. ચુનાન્ચેઃ ઉન્કો ઘર પહુંચાયા ગયા. થોળી દેર બા'દ ઉન્કા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

(૩) રૂઝાન રોડ પર એક બસ તેઝીસે અપની મંઝિલકી તરફ જા રહી થી. અચાનક ડ્રાઈવરને બ્રેક લગાઈ ઔર કંડીકટરસે કહા કે સવારી ચળ્હા લો. કંડીકટરને ગેટ ખોલ કર દેખા તો બાહર કોઈ ભી મુસાફિર ન થા. ચુનાન્ચેઃ ઉસને ચલો ચલોકી આવાઝ લગા દી, લેકિન ડ્રાઈવરને બસ ન ચલાઈ. ડ્રાઈવરકે કરીબ જા કર દેખા તો ઉસકા સર સ્ટીરિંગ પર ઢુલકા હુવા થા ઔર ઉસકી રૂહ પરવાઝ કર ચુકી થી. યહ વાકિઅહ મુઝે ઉસ બસકે એક મુસાફિરને સુનાયા.

મરતે વક્ત અપની મહબૂબ ચીઝકો તલબ કરના

મેરા એક અઝીઝ જો ખુર્દો—નોશકા બહુત શૌકીન થા,

શબ્દાર્થ : *કફસ : પિંજરું / ઉન્સુરી : અંગભૂત. / ઢુલકા : ફંગોટાવું—ફેંકાવું. / ખુર્દો—નોશ : ખાણી—પીણી.*

નતીજતન્ ઉસે શૂગર (ઝયાબિટીસ) ઔર દિલકા મર્ઝ લાહિક હો ગયા. બીમારીકી શિદ્દતકી વજહસે વહ મેરે વાર્ડમેં દાખિલ હો ગયા. ઉસકી હાલત બિગળતી ગઇ. મૌતસે ચંદ લમ્હે પહલે ઉસને પકોળે, બરફી ઔર દૂધ વગયરહકી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી. યહ સારી ચીઝેં ઉસે મુહય્યા કી ગઈ. અભી ઉસને પહલા લુકમા ભી મુંહમેં ન ડાલા થા કે બિસ્તર પર ઢેર હો ગયા. દેખા તો ઈન્તિકાલ હો ચુકા થા.

એક બુઝુર્ગકા મૌતકે બા'દ ઝિંદા હોના

હમારે એક બહુત હી મશહૂર બુઝુર્ગકો મઅ્દેકે અલ્સરકી વજહસે પાખાનેકે રાસ્તે ખૂન આના શુરૂઅ્ હો ગયા. ચુનાન્ચેઃ ઉન્કી હાલત કાફી તશ્વીશનાક હો ગઈ. સાથ હી દિલકી ધળકન ભી બે-કાઈદા' હો ગઈ, જિસકી વજહસે સર્જનને આપરેશન કરનેસે ઈન્કાર કર દિયા. સારે મુતઅલ્લિકીન ઔર મુઆલિજ માયૂસ હો ગએ. મેં ઉન્કે બિસ્તરકે પાસ હી ખળા થા. મેંને દેખા કે ઉન્હોંને છે (૬) કલિમે પળ્હે ઔર ફિર ખામોશ હો ગએ. ઉસકે બા'દ ઉન્કે દિલકી હરકત બંદ હો ગઈ. નબ્ઝેં ખત્મ હો ગઈ ઔર તિબ્બી લિહાઝસે મૌત વાકિઅ હો ગઈ. ઉન પર આઠ મિનટ તક યહ કેફિયત તારી રહી, જિસકે બા'દ ઉન્હોંને ફિર કલિમેકા

શબ્દાર્થ : ***લાહિક*** *: લાગુ પડવું /* ***લમ્હે*** *: ક્ષણો /* ***મુહય્યા કરના*** *: ઉપલબ્ધ કરવું /* ***તશ્વીશનાક*** *: મૂંઝવણભર્યું /* ***બે-કાઇદહ*** *: અનિયમિત /* ***મુઆલિજ*** *: ઈલાજ કરનાર-ઉપચારક.*

વિર્દ શુરૂઅ્ કર દિયા. મૈં ખળા હુવા હયૂરાનગીસે ઉન્કી યહ હાલત દેખતા રહા. હોશમેં આનેકે બા'દ ઉન્કે દિલકી હરકત બા–કાઈદા' હો ગઈ. ચુનાન્ચેઃ ઉન્કા કામ્યાબ આપરેશન કિયા ગયા ઔર પાંચવેં દિન વહ છુટ્ટી લે કર ચલે ગએ. જબ વહ હસ્પતાલસે રુખ્સત હોને લગે તો મૈંને અલાહિદગીમેં મૌત–નુમા બેહોશીકે મુતઅલ્લિક દરયાફ્ત કિયા. ઉન્હોંને બતાયા કે દો ફરિશ્તે મુઝે જન્નતુલ બકીઅ (કબ્રસ્તાન)મેં લે ગએ ઔર મુઝે મેરી કબ્રકી જગા દિખાઈ. ઉસી અષ્નામેં એક તીસરા ફરિશ્તા આયા ઔર ઉસને કહા કે અલ્લાહ જલ્લ જલાલુહૂને ઈસકો મઝીદ મુહલત દે દી હૈ. ચુનાન્ચેઃ મુઝે વાપસ નિશ્તર હસ્પતાલ લાયા ગયા.

મરનેકે બા'દ બિજલીકે ઝટકેસે કલિમહ ઔર દુરૂદ શરીફ પળહના

ડાકટર બકા મર્હૂમ, કાલિજ ઑફ ટેકનોલોજીમેં કામ કરતે થે. બહુત હી નેક આદમી થે. ઉન્હેં દિલકા દવ્રહ પળા ઔર ફવ્રી તૌર પર ઈન્તિહાઈ નિગહ–દાશ્તકે શુઅ્બેમેં દાખિલ કરાયા ગયા. મૈં ઉન્કે બિસ્તરકે કરીબ મવજૂદ થા. ઉન્કા દિલ યકાયક બંદ હો ગયા. ચુનાન્ચેઃ

શબ્દાર્થ : ***અલાહિદગી*** *: એકાંત /* ***મૌત–નુમા*** *: મૌત સમાન /* ***અષ્ના*** *: દરમિયાન–સમયગાળો /* ***દિલકા દવ્રહ*** *: હાર્ટ ઍટેક /* ***ઇન્તિહાઇ નિગહ–દાશ્તકા શુઅબા*** *: I. C. U.–ઈન્ટેન્સીવ કેર યુનિટ.*

બિજલીકા ઝટકા લગાયા ગયા. ઉન્હોંને ફવ્રન્ બુલંદ આવાઝમેં દુરૂદ શરીફ પઢ્હા ઔર દુન્યા–એ–ફાનીસે કૂચ કર ગએ (ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન).

દુન્યાસે રુખ્સત હોનેવાલોંકે ચંદ વાકિઆત

વાલિદૈનકે હુકૂક

વાલિદૈનકે સાથ નેક સુલૂકકે બારેમેં અલ્લાહ જલ્લ શાનુહૂને અપની સબ કિતાબોં–તવરાત, ઈન્જીલ, ઝબૂર, કુર્આન શરીફમેં ફરમાયા હૈ. તમામ અમ્બિયાએ કિરામ (અલૈ.)કો ઉન્કે હકકે બારેમેં વહી ભેજી ઔર તાકીદ ફરમાઈ. અપની રઝાકો વાલિદૈનકી રઝાકે સાથ વાબસ્તા ફરમાયા ઔર ઉન્કી નારાઝી પર અપની નારાઝી મુરત્તબ ફરમાઈ. *(તમ્બીહુલ ગાફિલીન)*

આખિરમેં હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને વાલિદૈનકે હકમેં તફ્સીલન્ એક એક ચીઝ સમઝાઈ, જો કુતુબે હદીષમેં કિયામત તક મવજૂદ રહેગી. બ–તોરે ડાકટર હમ લોગ હર કિસમકે મુસલમાનોંકો અપને સામને મરતે દેખતે હૈં. કઈ અમ્વાત તો હમ સબકે લિએ

શબ્દાર્થ : ***વાબસ્તા*** *: સંબંધિત–સંકળાયેલું /* ***મુરત્તબ*** *: સંપાદિત–પ્રતિપાદિત /* ***તફ્સીલન્*** *: વિસ્તારપૂર્વક /* ***અમ્વાત*** *: ઘણાં મૃત્યુ (મૌતનું બહુવચન).*

એક સબક છોળ જાતી હૈં. યહ દેખનેમેં આયા હે કે જો વાલિદૈનસે નેક સુલૂક કરતે હૈં, અલ્લાહ તઆલા ઉન્કે ઈસ દુન્યાકે મસાઈલ ભી હલ ફરમા દેતે હૈં, હત્તા કે ઐસે મૂઝી અમ્રાઝ જિન્કા હમારે પાસ ઈલાજ નહીં, અલ્લાહ તઆલા ઉન્કો શિફા દેતે હૈં ઔર અછ્છી મૌત નસીબ હોતી હે. જો હઝરાત ઈન મુહસિનોંકે સાથ બદ સુલૂકી કરતે હૈં, ઉન્કો દુન્યામેં હી સઝા મિલતી હે ઔર બુરી મૌત મરતે હૈં. બારી તઆલા હમ સબકો ઈન મુહસિનોંકી કદર–દાનીકી તવફીક અતા ફરમાએ. ચંદ મુશાહદાત–જો હકીકતેં હૈં–પેશે ખિદમત હૈં.

માં કી દુઆ

(૧) મેં જબ ફર્સ્ટ પ્રૉફેશનલ એમ. બી. બી. એસ.કા ઈમ્તિહાન દે રહા થા તો મુઝે બુખાર આયા ઔર બુખારકે સાથ એનાટોમી (Anatomy)કા પરચા દિયા, જિસમેં છે (૬)મેંસે એક સવાલ બિલ્કુલ ગલત હો ગયા. જબ ઘર વાપસ આયા તો વાલિદહ સાહિબહને પરચાકે મુતઅલ્લિક દરયાફ્ત ફરમાયા, તો મેંને બતાયા કે બુખારકી વજહસે મેરા એક સવાલ બિલ્કુલ ગલત હો ગયા હે. મેરી વાલિદહ સાહિબહને યકીનસે ફરમાયા કે મેં દુઆ કરૂંગી, ગલત સવાલ ભી ઠીક હો જાએગા. જબ મેરા નતીજા નિકલા તો મેં

શબ્દાર્થ : ***મૂઝી*** *: કષ્ટદાયક–દુઃખદાયક /* ***અમ્રાઝ*** *: ઘણાં રોગ (મર્ઝનું બહુવચન).*

અપની કલાસમેં અવ્વલ નંબર પર આયા ઔર મુઝે અવ્વલ આનેકી વજહસે તમ્ગા ભી મિલા. માં કી દુઆકા અષર ઈતના હુવા કે ગલત સવાલકે ભી પૂરે નંબર મિલે ઔર કલાસમેં અવ્વલ પોઝીશન રહી.

(૨) એક પ્રૉફેસર સાહિબકો દિલકા દવ્રહ પળા. દવ્રહ ઈતના શદીદ થા કે બચના મહાલ થા. ઉસકી વાલિદહ ઉસકે બિસ્તરકે કરીબ બેઠી યહ દુઆ કર રહી થી, જો હમને સુની : બારી તઆલા ! મેં અપને ઈસ લળ્કેસે રાઝી હૂં, તૂ ભી રાઝી હો જા. હમ લોગ તો ઈલાજમેં મશગૂલ થે ઔર વહ બીબી દુઆમેં મુસ્તગરક થીં. જબ પ્રૉફેસર સાહિબકા આખિરી વક્ત આયા તો બુલંદ આવાઝસે કલિમહ પળ્હા, મુસ્કુરાએ ઔર અલ્લાહકો પ્યારે હો ગએ.

વાલિદૈનકી દુઆકા અષર

૧૯૬૭ ઈસવીમેં અસિસ્ટન્ટ (ASSISTANT) પ્રૉફેસર મેડીસિનકી આસામીકે લિએ પબ્લિક સર્વિસ કમીશનમેં પેશ હુવા. અલ્લાહ તઆલાકી મહરબાની ઔર વાલિદૈનકી દુઆઓંકી વજહસે મગ્રિબી પાકિસ્તાનમેં અવ્વલ નંબર પર રહા, મગર મુઝે ચંદ વુજૂહાતકી બિના પર નોકરી ન દી ગઈ. ચુનાન્ચેઃ મુઝે સઊદી અરબ જાના પળા, જિસકા મેરી વાલિદૈનકો બહુત સદમા હુવા.

શબ્દાર્થ: *__તમ્ગા__ : પદક–શિલ્ડ / __મહાલ__ : અસંભવિત–અશક્ય / __મુસ્તગરક__ : તલ્લીન–વ્યસ્ત / __વુજૂહાત__ : કારણો ("વજહ"નું બહુવચન).*

ઉન્હોંને રાત–દિન મેરી વાપસી ઔર ઐસી હી આસામી પર ચુનાઉકે લિએ દુઆએં કીં. મેરા વાપસ આના ઔર કમીશનસે ચુના જાના નામુમકિન થા, મગર ઉન બુઝુર્ગોંકી દુઆઓંકી વજહસે ન સિર્ફ કે મુઝે હજ્જે અકબરકી સઆદત નસીબ હૂઈ, બલ્કે એક સાલકે અંદર હી અંદર મુઝે વહી આસામી મિલી, જિસકા મેં અપને આપકો અહલ સમઝતા થા ઔર મેરી સિન્યારિટીમેં ભી ફર્ક ન આયા.

વાલિદૈનકી દુઆસે મુહ્લિક મર્ઝસે નજાત

મેરે એક દોસ્ત જો કરાચીમેં બેંક આફીસર હૈં, ચંદ સાલ કબ્લ એક મુહ્લિક મર્ઝમેં મુબ્તલા હો ગએ ઉન્કો યરકાનકે મર્ઝને ઈતના કમઝોર કર દિયા કે બેહોશ. હો ગએ. પેટમેં પાની પળ ગયા ઔર કઈ દિનોંસે ગુર્દોંને ભી જવાબ દે દિયા. ઈસ બેંક આફીસરકી નવજવાન લળકિયાં થીં ઔર વાલિદૈનકે લિએ સિર્ફ યહી સહારા થા. બીમારી લા–ઈલાજ હોનેકી વજહસે ઉન્હોંને મુઝે કરાચી બુલાયા કે ઉસકા આખિરી વક્ત થા. મેં યહાંસે કરાચી ગયા. અપને દોસ્તકો ઝિંદગીકે આખિરી લમ્હાતમેં દેખ કર ઔર ઉસકી ઝિમ્મહદારિયાં દેખ કર બહુત હી સદમા હુવા. મેરે જાનેસે પહલે ૧૮ ફીઝીશન સાહિબાન ઉસે દેખ ચુકે થે ઔર સબને

શબ્દાર્થ : *મુહ્લિક : વિનાશકારક / લમ્હાત : ક્ષણો (લમ્હાનું બહુવચન).*

બતા દિયા કે મર્ઝ લા–ઈલાજ હે. મેં ઉન્નીસવાં ફીઝીશન થા. મેંને ભી ઉન્કી તશ્ખીસ ઔર ઈલાજસે ઈત્તિફાક કિયા, મગર એક ચીઝકી કમી પાઈ, વહ યહ કે સુન્નતકે મુતાબિક ઈલાજ નહીં હો રહા.

મેંને ઉન્કે વાલિદૈનકો બિઠા કર સમઝાયા કે અગર હમ સદકા કરકે, દો નફલ પઢ કર, દુઆ કરનેકે બા'દ ઈલાજ શુરૂઅ્ કરેં, તો મુઝે બારી તઆલાકી ઝાતસે યકીન હે કે ઉસકો શિફા હોગી. ઉસકે વાલિદૈનકો યહ ભી બતાયા કે વાલિદકી દુઆ અપને લળકેકે લિએ બહુત અષર રખતી હે ઔર બારી તઆલા ઉસ દુઆકો રદ નહીં કરતે. મેરી ઈસ ગુઝારિશકા ઉસકે વાલિદૈન પર બહુત અષર હુવા. ઉન્હોંને સુન્નત તરીકાસે વહી ઈલાજ શુરૂઅ્ કિયા, જો પહલે થા ઔર બારી તઆલાસે શિફાકે લિએ મુતવાતિર તીન દિન તક ફરયાદ કરતે રહે. વહાંકે સબ લોગ બતાતે હેં કે તીસરે દિન અલ્લાહ તઆલાકી રહમત મુતવજ્જેહ હો ગઈ.

ગુર્દોંને કામ શુરૂઅ્ કર દિયા. યરકાન ઔર પેટકા પાની ગાઈબ હોના શુરૂઅ્ હો ગયા ઔર એક હફ્તાકે અંદર બારી તઆલાને ઉસ બેંક આફીસરકો મુકમ્મલ શિફા દી. મુઝે કરાચીસે વાપસ આએ હૂએ ચૌદહ (૧૪) દિન હૂએ થે કે મેરે ઉસ દોસ્તકા ખત મિલા, જો ઉન્હોંને અપને હાથસે

શબ્દાર્થ : ***તશ્ખીસ*** *: નિદાન–તપાસ/* ***મુતવાતિર*** *: સતત–અવિરત–અવિચ્છેદ.*

લિખ્ખા થા ઔર તસ્લીમ કિયા થા કે વાલિદૈનકી દુઆને ઉસકો લા–ઈલાજ મર્ઝસે મુકમ્મલ તૌર પર શિફા નસીબ ફરમાઈ, મગર અલ્લાહ તઆલાકે નઝદીક તો સબ કામ મુમકિન હૈ.

વાલિદૈનકી બદ દુઆસે બુરી મૌતકે મુશાહદાત

(૧) મેરે વાલિદ સાહિબકે એક દોસ્તકે મુતઅલ્લિક મશહૂર થા કે જબ ઉસકી વાલિદહ કરીબે મર્ગ થી તો ઉસને ઉસકે સાથ બદ તમીઝી કી ઔર વહ બેચારી અકેલી પળી રહી ઔર ઉસી હાલતમેં મર ગઈ. મૈં ઈસ જુસ્તજૂમેં થા કે જો વાલિદૈનસે બુરા સુલૂક રખ્ખે, ઉસકા ખાતિમહ કૈસે હોતા હૈ ? ઝિંદગીકે અય્યામ ગુઝરતે ગએ. તક્રીબન્ ઈસ વાકિઅહસે તીસ સાલ બા'દ યહ સાહિબ, જો અપની વાલિદહકે સાથ બદ સુલૂકીસે પેશ આએ થે, બીમાર હૂએ ઔર દસ્તોંકી વજહસે બહુત કમઝોર હો ગએ.

મેરે વાલિદ સાહિબ મુઝે ઉન્કે ઈલાજકે લિએ લે ગએ. મૈંને દેખા તો યહ બહુત કમઝોર થે ઔર રો રહે થે. મૈંને ઉસકો ગિઝા બતાઈ તો રોને લગ ગએ ઔર બતાયા કે ઉસકે

શબ્દાર્થ : ***તસ્લીમ*** *: સ્વીકાર /* ***મુશાહદાત*** *: જાતઅનુભવો –પ્રત્યક્ષ દર્શન /* ***કરીબે મર્ગ*** *: મૌત નજીક /* ***અય્યામ*** *: દિવસો /* ***તક્રીબન્*** *: લગભગ–આશરે /* ***દસ્ત*** *: ઝાડા.*

તીન લળકે હૈં, મગર ઉસકી પરવાહ નહીં કરતે. કઈ દિનોંસે બીમાર પળા હૂં. એક દફઆ' ભી મિલને નહીં આએ. ચુનાન્ચેઃ ઈસી હાલતમેં ઉસકી મૌત વાકિઅ્ હો ગઇ. વહ શખ્સ અકેલા પળા મર રહા થા, મગર ઉસકે સાથ કોઈ ભી ન થા. સુબ્હકે વક્ત જબ મુહલ્લાવાલોંને દેખા તો ચ્યૂંટિયાં ઉસકો કાટ રહી થીં ઔર વહ ખુદાકો પ્યારા હો ચુકા થા. વાકિઈ વાલિદહસે ઝિયાદતી કરનેવાલેકો સઝા ઈસ દુન્યામેં ભી મિલ કર રહતી હૈ.

(૨) મેરે વાર્ડમેં એક નવજવાન ગુર્દે ફેલ હોનેકી વજહસે મરા. તીન દિન તક હાલતે નઝઅમેં રહા. ઈતની બુરી મૌત મરા કે આજ તક ઐસી મૌત મૈંને પિછલી ચાલીસ સાલકી ઝિંદગીમેં નહીં દેખી. ઉસકા મુંહ નીલા હો જાતા થા. આંખેં નિકલ આતી થીં ઔર મુંહસે દર્દનાક આવાઝ નિકલતી, જૈસે કોઈ ઉસકા ગલા દબા રહા હો. મરનેસે એક દિન કબ્લ યહ કેફિયત ઝિયાદા' હો ગઈ. આવાઝ ઔર તેઝ હો ગઈ ઔર વાર્ડસે દૂસરે મરીઝ ભાગને શુરૂઅ્ હો ગએ. ચુનાન્ચેઃ ઉસકો વાર્ડસે દૂર કમરેમેં મુન્તકિલ કર દિયા ગયા, તાકે આવાઝ કમ હો જાએ, મગર ફિર ભી યહ હાલત જારી રહી.

ઉસકા વાલિદ મુઝે યહ કહનેકે લિએ આયા કે ઉસકો

શબ્દાર્થ : ***ચ્યૂંટી*** *: કીડી /* ***વાકિઈ*** *: ખરેખર /* ***નીલા*** *: આસમાની રંગ/* ***મુન્તકિલ કરના*** *: સ્થળાંતરિત કરવું—બીજા સ્થળે શિફ્ટ કરવું.*

ઝહરકા ટીકા લગા દેં, તાકે યહ મર જાએ. હમસે ઐસી હાલત દેખી નહીં જા સક્તી. મૈંને ઉસકે વાલિદ સાહિબસે પૂછા કે ઉસને ક્યા ખાસ ગલતી કી હૈ ? ઉસકા વાલિદ ફવ્રન્ બોલ ઉઠા કે યહ શખ્સ અપની બીવીકો ખૂશ કરનેકે લિએ અપની માં કો મારા કરતા થા ઔર મૈં ઉસકો બહુત રોકા કરતા થા......યહ બુરી મૌત ઉસકા નતીજા થી.

(૩) મેરા એક દોસ્ત અપની બસ્તીમેં રિશ્તાદારોંકો મિલને ગયા. વહાં એક વાકિઅહ હુવા થા, જો દર્જ કર રહા હૂં. ઉસ બસ્તીમેં એક કિસાનકે ઘર ઉસકી માં ઔર ઉસકી બીવીકે દરમ્યાન હમેશા ઝગળા રહતા થા. કઈ દફ્આ' ઉસકી બીવી નારાઝ હો કર ચલી ગઈ. બહુત મન્નત–સમાજતસે વહ ઉસકો વાપસ લે આતા થા. ઉસકી બીવીને યહ શર્ત આખિરી બાર રખ્ખી કે અગર તૂ અપની માંકો ખત્મ કર દે તો ફિર મૈં તુમ્હારે ઘર આઉંગી.

ઉસ કિસાનને રોઝાનહકે ઝઘળેસે તંગ આ કર માંકો ખત્મ કરનેકા પ્રોગ્રામ બનાયા. વહ કિસાન રોઝાનહ કમાદ ખેતસે કાટ કર બાઝારમેં બેચા કરતા થા. એક દિન અપની માંકો ખેતમેં ઈસ બહાને પર લે ગયા કે વહ કમાદકા ગઠ્ઠા ઉસકે સર પર રખ દેગી. ચુનાન્ચેઃ વાલિદહકો સાથ ખળા કિયા ઔર કમાદ કાટને શુરૂઅ્ કર દીએ ઔર યક–દમ

શબ્દાર્થ : ***ટીકા*** *: ઈંજેક્શન /* ***મન્નત–સમાજત*** *: વિનય–ખુશામત–ચાપલૂસી–ઉપકાર–પ્રાર્થના /* ***ગઠ્ઠા*** *: ગઠડી.*

અપની કુલ્હાળીસે અપની માંકો ખત્મ કરનેકે ઈરાદેસે હમલા કિયા, તો ઝમીનને ઉસકે પાઉં પકળ લિએ. કુલ્હાળી દૂર જા પળી ઔર ઉસકી માં ચિલ્લાતી હૂઈ અપની જાન બચાનેકે લિએ ભાગ ગઈ.

ઈસી દવ્રાન ઝમીનને આહિસ્તા આહિસ્તા કિસાનકો નિગલના શુરૂઅ્ કર દિયા, તો કિસાનને ચિલ્લાના શુરૂઅ્ કર દિયા. ઊંચી આવાઝસે અપની માંકો પુકારતા રહા ઔર મુઆફી માંગતા રહા, મગર ખેત દૂર હોનેકી વજહસે લોગોં તક આવાઝ બહુત દેરકે બા'દ પહુંચી. જબ લોગ વહાં પહુંચે તો છાતી તક ઝમીન ઉસકો નિગલ ચુકી થી ઔર ઉસકા સાંસ ભી બંદ હો રહા થા. ઉસી હાલતમેં આહિસ્તા આહિસ્તા ઝમીનમેં દફન હોતા ગયા. લોગોંને ઉસકો નિકાલનેકી બહુત કોશિશ કી, મગર ઝમીનને ઉસકો ન છોળા ઔર વહીં મર ગયા. યહ ચંદ માહકા વાકિઅહ હૈ ઔર તહકીક શુદા' હૈ.

મરતે વકત મુસલમાનોંકા આખિરી કલામ

હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં એક સહાબી કરીબુલ મર્ગ થે ઔર કલિમહ ઉસકી ઝબાન પર નહીં આ રહા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો શિકાયત કી ગઈ. આપને ફરમાયા કે તહકીક

શબ્દાર્થ : *નિગલના : ગળી જવું–આરોગવું / કરીબુલ મર્ગ : મૌત નજીક.*

કરેં, કોઈ ઉસસે નારાઝ તો નહીં ? ચુનાન્ચેઃ તહકીક પર મા'લૂમ હુવા કે ઉસકી વાલિદહ ઉસસે નારાઝ હૈ. હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)ને વાલિદહકો તરગીબ દી. બીબીને અપને લળ્કેકો મુઆફ કિયા તો ઉસ સહાબીને મરનેસે પહલે કલિમહ પળ્હ લિયા. આજ હમ અપના સોચેં ઔર કિતને લોગ હમસે નારાઝ હોંગે, જિસકી વજહસે યહ નેઅમત હમેં મરતે વક્ત નસીબ નહીં હોતી. એક જાઈઝહકે મુતાબિક મૈંને એક સદ (૧૦૦) મુસલમાનોંમેંસે સિર્ફ તીનકો આખિરી વક્ત કલિમહ પળ્હતે સુના. મુન્દ-રજએ ઝૈલ અહવાલ પેશે ખિદમત હૈં.

એક ડાકટરકે આખિરી કલિમાત

આખિરી વક્તમેં વહ રીડર ડાઈજેસ્ટ તલબ કર રહા થા ઔર ઉસકી બેગમ ઉસકે કરીબ ખળી હૂઈ કલિમહકી તલકીન કર રહી થી. જબ વહ અલ્લાહકો પ્યારે હૂએ તો મૈંને ઉન્કી બેગમસે પૂછા તો ઉન્હોંને બતાયા કે ડાકટર મર્હૂમકો રીડર ડાઈજેસ્ટ પળ્હનેકા બહુત શૌક થા, ક્યૂંકે યહ આપકી મહબૂબ ચીઝ થી. ઈસ લિએ મરતે વક્ત ઈસકી તલબ થી.

શબ્દાર્થ : *જાઇઝહ : સમીક્ષા–સર્વેક્ષણ / મુન્દ-રજએ ઝૈલ : નીચે ટાંકેલું–નીચે દર્શાવેલું.*

એક ઝમીનદારકે આખિરી કલિમાત

એક ઝમીનદાર બાર બાર યહી દરયાફ્ત કર રહા થા કે ભેંસકો ચારા' ડાલા હે ? યહ શિકાયત જબ ઉસકે રિશ્તાદારોંને મુઝે આ કર કી તો મેં ચોંક ઉઠા. મેંને સમઝ લિયા, યહ ઉસકા આખિરી વક્ત હે, ક્યૂંકે ઉસકી સારી ઉમર ભેંસોં ઔર ચારા'મેં ગુઝરી, ઈસ લિએ વહ ચીઝ ઉસકો મરતે વક્ત સામને આઈ ઔર કલિમહ જૈસી નેઅમતસે મહરૂમ હો ગયા.

હાફિઝે કુર્આનકી બીવીકી મૌત

હમારે એક હાફિઝે કુર્આનકી બીવીકો ગરદન તોડ બુખાર હો ગયા ઔર વહ મેરે વાર્ડમેં દાખિલ હૂઈ. ઈલાજસે કાફી ઈફાકહ હો રહા થા. એક દિન શામકે વક્ત વાર્ડકી નર્સને મુઝે ટેલીફોન પર બતાયા કે વહ બીબી ઊંચે ઊંચે કલિમે પઢ રહી હે. મેં ઘરસે ભાગા ભાગા જબ વાર્ડ પહુંચા તો મેરે પહુંચનેસે પહલે હી અલ્લાહકો પ્યારી હો ચુકી થી. યહ મર્હૂમહ, દરયાફ્ત કરને પર, નમાઝ–રોઝાકી પાબંદ બતાઈ જાતી થી ઔર ખૂદ ભી હાફિઝા થી.

વકીલ સાહિબકે આખિરી કલિમાત

મુલ્તાનકે એક વકીલ–જો મેરે ઝેરે ઈલાજ થે–મેરે વાર્ડમેં દાખિલ હૂએ. ચંદ દિન ઈલાજકે બા'દ રિશ્તાદારોંને

બતાયા કે હર વક્ત શુફ્અહકી બાત કર રહે હૈં. મૈં જબ ઉન્કે કરીબ ગયા તો ડાઈ કરવટ બદલી ઔર પૂછા : શુફ્અહ નંબર ૧૦કા ક્યા બના ? ફિર બાંઈ કરવટ બદલી ઔર પૂછા : શુફ્અહ નંબર ૩કા ક્યા બના ?...... થોળી દેર બા'દ યહ સાહિબ અલ્લાહ તઆલાકો પ્યારે હો ગએ.

મરતે વકત ગાલિયાં નિકાલના

એક મરીઝ જો મેરે વાર્ડમેં થા, ઉસકા મર્ઝ એકદમ શદીદ હો ગયા. મૈંને દેખનેકે બા'દ નર્સકો ટીકા લગાનેકે લિએ કહા. જબ નર્સને ટીકા લગાયા તો ઉસકો બહુત ગંદી ગાલી દી. દૂસરા ટીકા લગાનેસે નર્સને ઈન્કાર કર દિયા તો મૈંને લગાયા. ટીકા લગાનેકે ફ્વ્રન બા'દ ઉસને મુઝે ઔર ગંદી ગાલી દી ઔર થોળી દેર બા'દ મર ગયા. તહકીક પર મા'લૂમ હુવા કે ગાલી નિકાલના ઉસકા તકિયા' કલામ થા. જબ કભી કિસીસે મુખાતિબ હોતા તો ગાલી દે કર બુલાયા કરતા થા ઔર આખિરી વક્ત યહ ચીઝ નસીબ હૂઈ.

એક નેક આદમીકી મૌત

મુલ્તાનકે એક મશહૂર બુઝુર્ગ ઝમીનદાર ૧૯૫૦ ઈસવીસે દાવતો–તબ્લીગમેં કામ કર રહે થે. દુન્યાકે કઈ મમાલિકમેં જા કર કામ કિયા. જબ ભી દીનકા કોઈ તકાઝા

શબ્દાર્થ : ***શુફ્અહ*** *: પડોશના મકાન કે જમીન પર વેચાણ વખતે મળતો હક /*
ટીકા *: ઈન્જેકશન.*

પેશ હોતા, સબસે પહલે ખળે હોકર એ'લાન કરતે કે દીનકે લિએ સારી ઝિંદગી હાઝિર હૈ. બુળ્હાપા આનેકી વજહસે ઉન્કા દિલ બીમાર હો ગયા ઔર દિલકા શદીદ દવ્રહ પળા. હમ લોગોંને ઈલાજ ઔર મુકમ્મલ આરામકે લિએ તાકીદ કી. બિસ્તર પર આરામ કર રહે થે કે યકદમ ઉઠ બેઠે. કલિમહકા વિર્દ શુરૂઅ્ કર દિયા. અપની બીવીસે કલિમહ પળ્હનેકો કહા ઔર બતાયા કે મેરે જાનેકા વક્ત હૈ. આસ્માનકી તરફ દેખ કર બતા રહે થે : અલ્લાહ તઆલાને ઉસકે ઈસ્તિક્બાલકે લિએ ક્યા ક્યા ઈન્તિઝામ કિયા હૈ. વહ દેખો, કિતને ફરિશ્તે ગુલદસ્તે લે કર મેરે ઈન્તિઝારમેં ખળે હૂએ હૈં. કલિમેકા વિર્દ કરતે કરતે અલ્લાહકો પ્યારે હો ગએ. ઐસી મૌત અલ્લાહ તઆલા તબ નસીબ ફરમાતે હૈં, જિસને અલ્લાહ તઆલાકે દીનકી મેહનત કી હો, જો નબીયોંકી મેહનત હૈ ઔર હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે ખાતમુન્નબિય્યીન હોનેકી વજહસે યહ મેહનત આપકી ઉમ્મતને કરની હૈ, જો ઈસ મેહનતમેં લગે રહે, ઐસી મૌત મરે કે લોગ રશ્ક કરતે રહે.

મરતે વક્ત ગાને ગાના

એક નવજવાન દિલકે મર્ઝસે દાખિલ થા ઔર મેરે વાર્ડમેં મેરે ઝેરે ઈલાજ થા. જબ મૈં ઉસકો દેખને ગયા,

શબ્દાર્થ : *દિલકા શદીદ દવ્રહ : હૃદયનો ભારે હુમલો.*

રેડિયો ઉસકે સાથ રખ્ખા હોતા થા ઔર ગાને સુનનેમેં મશ્ગૂલ હોતા. મુઝે પતા થા કે યહ લા–ઈલાજ મર્ઝ હૈ. મેંને કુર્આને કરીમ પળ્હનેકી તરગીબ દી તો ઉસને બતાયા કે મેં હાફિઝે કુર્આન હૂં. ગાને ભી સુનતા હૂં ઔર કુર્આન ભી પળ્હતા હૂં. તો મેંને પૂછા કે કોન સા કામ ઝિયાદા' કરતે હો ? તો ઉસને કહા કે ગાનેકો ઝિયાદા' વક્ત દેતા હૂં. જબ મર રહા થા તો ગાનેકી આવાઝ મુંહસે આ રહી થી. કલિમહકી તવફીક નસીબ ન હૂઈ. કિતની હી બદનસીબી હૈ કે અલ્લાહકે કલામકો ગાનોંસે કમતર સમઝા તો કલિમહકી નેઅમતસે મહરૂમ રહા.

કબ્રકી ઝિંદગીકે કુછ ઔર વાકિઆત

(૧) ચંદ સાલ કબ્લ મસ્જિદે નબવીકી, જન્નતુલ બકીઅ (કબ્રસ્તાન)કી તરફ જબ તવસીઅ્ કી ગઈ તો રાસ્તેમેં ચંદ અસ્હાબકી કબ્રેં મવજૂદ થીં. ૧૯૬૮ ઈસવીમેં જબ મેં મદીનહ મુનવ્વરહ ગયા તો ઈન હઝરાતકી કબ્રોંકો દેખા ઔર સદિયોં પુરાની કચ્ચી દીવારોંકે નિશાનાત ભી મવજૂદ થે. મસ્જિદે નબવીકી તવસીઅ્કે મરાહિલમેં ઉન કબ્રોંકો ખોલા ગયા ઔર ઉન તમામ સહાબએ કિરામ (રદિ.)કો જન્નતુલ બકીઅમેં મુન્તકિલ કિયા ગયા, જિસકી તફસીલ ઉસ સાલ "નવા–એ–વક્ત"ને ભી દી. હજકા

શબ્દાર્થ : *લા–ઈલાજ મર્ઝ : અસાધ્ય રોગ / તવસીઅ્ : વિશાળ કરવું– વિસ્તારવું / મરાહિલ : પડાવ–તબક્કાઓ–ચરણ (મરહલાનું બહુવચન).*

ઝમાના થા. જબ ઉન અસ્હાબકી કબ્રોંકો ખોલા ગયા ઔર યહ અમલ રાતકે વક્ત કિયા ગયા, તાકે લોગોંકો કમસે કમ પતા ચલ સકે. મેરે ચંદ અઝીઝ ઉન દિનોં હજ પર ગએ હૂએ થે ઔર ઉન અસ્હાબે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત ભી કી. જબ ઉન્કે જિસ્મોંકો નિકાલા ગયા તો વૈસે હી તરો–તાઝા થે. કીળે–મકોળે (કીડે–મકોડે)કા નામ તક ન થા. કાફી સારે લોગોંને ઉન પાક હસ્તિયોંકી ઝિયારત કી.....

(૨) કરીબન્ ૩૫ સાલ કબ્લ સહાબએ કિરામ (રદિ.)–જો દરયાએ દજ્લા'કે કિનારે પર દફન થે–ઉન્કો દરયાકે પાનીને તંગ કરના શુરૂઅ્ કિયા. વક્તકે બાદશાહકો ખ્વાબમેં હુકમ દિયા ગયા કે હમેં યહાંસે નિકાલ કર ખુશ્ક જગા' પર દફન કિયા જાએ. ઉન દિનોંમેં ગાલિબન્ જનરલ કાસિમ હુક્મરાને ઈરાક થે. ઉસને ઉલમાએ કિરામસે મશવરા કિયા ઔર કબ્રોંકો ખોલ કર ઉન દો અસ્હાબે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કો દૂસરી જગા' મુન્તકિલ કરનેકા ફેસ્લા કિયા. યહ નઝ્ઝારહ દેખનેકે લિએ ગેર મમાલિકસે ગેર મુસ્લિમ ભી આએ, તો ઉન્હોંને ઉન દોનોં અસ્હાબે રસૂલ (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)કો બિલ્કુલ તરો–તાઝા પાયા. સિર્ફ હિલ–જુલ નહીં સકતે થે. બાકી ઐસા મા'લૂમ હોતા થા કે અભી અભી મરે હૈં, હાલાંકે ઉન્કો

શબ્દાર્થ : ***ગાલિબન્*** *: કદાચ–શાયદ–લગભગ /* ***હુક્મરાન*** *: સત્તાધીશ /* ***નઝ્ઝારહ*** *: દશ્ય.*

દુન્યાસે કૂચ કિએ તેરહ સો પચાસ (૧૩૫૦) સાલસે ઝિયાદા' હો ચુકે થે. યહ નઝ્ઝારહ દેખકર બહુતસે ગેર મુસ્લિમ ઈસ્લામમેં દાખિલ હૂએ ઔર કબ્રકી ઝિંદગીકો બરહક સમઝા.

(૩) જબ ''મંગલા ડેમ'' પાકિસ્તાનમેં તા'મીર હો રહા થા ઔર બંદ બાંધા જા રહા થા ઔર મિટ્ટી ઈધર–ઉધરસે ઈખટ્ટી કી જા રહી થી, ઈસ અમલકે દવ્રાન્ બુલડોઝરને એક કબ્રકો ખોલ લિયા. ઉસ કબ્રમેં એક મુર્દહ લેટા હુવા થા ઔર ઉસકે મુંહકે ઊપર એક સાંપ બેઠા હુવા વક્ફહ વક્ફહકે બા'દ ડસ રહા થા. યહ નઝ્ઝારહ વહાંકે તમામ લોગોંને દેખા. ચુનાન્ચેઃ કુછ અલ્લાહવાલોંને ઝિક્ર–અઝકાર શુરૂઅ્ કર દિયા ઔર ઉસ મુર્દહકે લિએ તખ્ફીફે અઝાબકે લિએ દુરૂદ શરીફ, કુર્આને કરીમ પઢ્હના શુરૂઅ્ કર દિયા. કુછ દેરકે બા'દ યહ સાંપ કહીં ગાઈબ હો ગયા. યહ વાકિઅહ વહાંકે એક ઈન્જીનિયરને બતાયા, જો ઉન દિનોં બંદકે બનાનેમેં મશગૂલ થા.

(૪) આજસે તકરીબન્ બીસ સાલ કબ્લ કબ્ર–કુશાઈકે લિએ મૈં એક મેડિકલ આફીસરકે સાથ ગયા. યહ કબ્ર કોટ મટ્ઠનકે બાહર એક કબ્રસ્તાનમેં વાકિઅ થી ઔર કબ્રવાલેકો મરે હૂએ પાંચ દિન ગુઝરે થે. જબ કબ્ર ખોલી ગઈ તો મૈં વહાં મવજૂદ થા. કબ્ર કાલી ચમકદાર મોટી મખ્ખિયોં ઔર

શબ્દાર્થ : ***વક્ફહ*** *: ક્ષણ– થોડી વાર /* ***તખ્ફીફે અઝાબ*** *: અઝાબમાં હળવાશ કરવી–અઝાબ હટાવવો. /* ***કબ્ર–કુશાઈ*** *: કબર ખોલવી /* ***વાકિઅ*** *: સ્થિત..*

મોટે કીળોં (કીડોં)સે ભરી હૂઈ થી ઔર કબ્રકી તેહ પર સાંપ ઔર બિછ્છૂ નઝર આ રહે થે. નઝ્ઝારહ ઈતના ડરાઉના થા કે વહાંસે સબ લોગ ભાગ ગએ. હત્તા કે સરકારી અફસરાન જો હમારે સાથ થે, વહ ઈસ નઝ્ઝારહકી તાબ ન લા સકે. સબસે બળા મસ્અલા મુર્દહકો નિકાલ કર ઉસકો ચીર–ફાળ કરના થા. મુર્દહકો નિકાલનેકે લિએ બળે જતન કિએ ગએ. બળી મુશ્કિલસે દો મઝદૂર પોલીસકે ડરસે રસ્સિયોંકે ઝરીએ મુર્દહકો બાહર નિકાલ લાએ. કીળોંકે અંબાર ઔર મખ્ખિયોંકે ઝુંડ દેખ કર એક મઝદૂર બેહોશ હો ગયા ઔર શામ તક મર ગયા. જબ ભી મુઝે યહ નઝ્ઝારહ યાદ આતા હૈ તો પસીના' આ જાતા હૈ ઔર સોચતા હૂં કે મેરે સાથ કબ્રમેં ક્યા સુલૂક હોગા ? અગર મરનેસે પહલે કબ્રકી તૈયારી કર લી તો અછ્છા સુલૂક મુમ્કિન હૈ, વરના હમેશાકે લિએ ના–કામી હૈ. અલ્લાહ તઆલા હમેં મરનેસે પહલે મરનેકી તૈયારીકી તવફીક દે, આમીન ષુમ્મ આમીન !

(૫) મેરે એક દોસ્ત ડાકટર કાનૂને તિબ્બસે મુન્સલિક હૈં ઔર કબ્ર–કુશાઈકે લિએ ઉન્કો સરકારકી તરફસે અક્ષર જાના પડતા હૈ. ઉન્હોંને બતાયા કે એક જગા' મુર્દહકો બ–તોરે અમાનત રખ્ખા ગયા થા, ક્યૂંકે ઉસકો ખાસ જગા' મુન્તકિલ કરના થા. જબ કબ્ર ખોલી ગઈ તો

શબ્દાર્થ : ***તેહ*** *: તળિયું /* ***ડરાઉના*** *: ભયાનક–બિહામણું /* ***અફસરાન*** *: ઑફિસરો. /* ***મુન્સલિક*** *: સંબંદ્ધ–સંકળાયેલું.*

ઈતની સખ્ત બદબૂ નિકલી કે મુર્દહકે તમામ રિશ્તાદાર ભાગ ગએ ઔર કબ્રસે એક અજીબ કિસમકા સાંપ નિકલા, જો દુન્યામેં નહીં દેખા જાતા. પૂરા દિન ઈન્તિઝાર કરનેકે બા–વુજૂદ બદબૂ કમ ન હૂઈ તો તંગ આ કર ઉસી હાલતમેં મુર્દહકા મુઆઈનહ કિયા ગયા. યહ મંઝર ભી બહુત હી પરેશાન–કુન થા ઔર જો લોગ વહાં મવજૂદ થે, સબ પરેશાન થે.

યહ વાકિઆત ઈસ લિએ લિખ્ખે જા રહે હૈં કે હમ કબ્રકી તૈયારીમેં લગ જાએં. પતા નહીં, કબ બુલાવા આ જાએ !

ઈરશાદે ખુદાવંદી હે :

''ઇક્તર–બ લિન્નાસિ હિસાબુહુમ વ હુમ ફી ગફ્લતિમ્ મુઅ્રિઝૂન.'' *(સૂરતુલ અમ્બિયાઅ્ : ૧)*

[લોગોંકા (વક્તે) હિસાબ નઝદીક આ પહુંચા ઔર યહ (અભી) ગફલતમેં (પડે) હૈં (ઔર) એ'રાઝ કિએ હૂએ હૈં.]

''કુલ સીરૂ ફિલ્અર્દિ ષુમ્મન્ઝુરૂ કય્ફ કા–ન આકિબતુલ્ મુકઝ્ઝિબીન.'' *(સૂરતુલ અન્આમ : ૧૧)*

[આપ (સલ.) ફરમા દીજિએ કે ઝરા ઝમીનમેં ચલો–ફિરો, ફિર દેખો કે તક્ઝીબ કરનેવાલોંકા ક્યા અંજામ હુવા.]

ખત્મ શુદ

શબ્દાર્થ : ***મુઆઈનહ*** *: નિરીક્ષણ /* ***ઇઅ્રાઝ યા એ'રાઝ*** *: વિમુખ થવું–મોઢું ફેરવી લેવું /* ***તક્ઝીબ*** *: જુઠલાવવું–જૂઠાડવું.*